

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 5/2019

ISSN 1731-030X

W numerze:

Andrzej Marciniak

Opłata stała należna od wierzyciela w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego obejmującego egzekucję kosztów sądowych

Joanna Derlatka

Udział i status zarządcy sukcesyjnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. zw. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Prof. dr Elena Borisova

Prof. zw. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. dr Vladimir Yarkov

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. zw. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. nadzw. dr hab. Izabella Gil

Dr hab. Andrzej Jarocho

PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW z wynikiem 6 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2019

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przeglad

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 7 **Udział i status zarządcy sukcesyjnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym**
Participation and Status of Succession Manager in Court Enforcement Proceedings
dr Joanna Derlatka, adiunkt w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Pracy WPAiZ Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach; adwokat
- 33 **Wybrane uwagi dotyczące postanowień wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych**
Selected Remarks Regarding Decisions Issued on the Basis of Art. 21 Paragraph 1 u.k.k.
dr Janusz Nowak, asesor komorniczy

GLOSZY

- 49 **O zakresie kognicji sądu egzekucyjnego związanej z operatem szacunkowym służącym za podstawę dokonywanego opisu i oszacowania nieruchomości. Uwagi na tle wyroku SN z dnia 26 stycznia 2018 r. (II CSK 117/17)**
The Scope of the Court's Jurisdiction Related to the Estimated Report used as the Basis for the Description and Estimation of the Real Estate. Comments Against the Supreme Court Judgment Dated 26th of January 2018 (II CSK 117/17)
dr Andrzej Stempniak, sędzia w stanie spoczynku

OPINIE

- 66 **Oplata stała należna od wierzyciela w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego obejmującego egzekucję kosztów sądowych**
Fixed Fee Due from the Creditor in the Event of Cancellation of Enforcement Proceedings Involving the Enforcement of Court Costs
prof. zw. dr hab. Andrzej Marciniak, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego

Najważniejsza publikacja 2019 r.

Zaletą Komentarza jest
jego przejrzystość i bogata
zawartość merytoryczna

Nie zwlekaj i odwiedź
stronę Wydawnictwa Currenda

www.sklep.currenda.pl

STRESZCZENIE **Udział i status zarządcy sukcesyjnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym**

Na mocy ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej wprowadzono szereg zmian dotyczących sądowego postępowania egzekucyjnego. W razie ustanowienia zarządu sukcesyjnego, do egzekucji z mienia poddanego pieczy zarządcy sukcesyjnego konieczny jest tytuł egzekucyjny wydany przeciwko temu zarządcy. Jeżeli po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu uprawnienie lub obowiązek przeszły na inną osobę w drodze ustanowienia zarządu sukcesyjnego, wówczas sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Kolejna zmiana dotyczy zawieszenia postępowania. Postępowanie egzekucyjne zawieszone z urzędu w razie śmierci wierzyciela lub dłużnika, sąd podejmuje z udziałem zarządcy sukcesyjnego. Zmiany objęły również przepisy dotyczące ograniczenia odpowiedzialności dłużnika. Zastrzeżenie ograniczenia odpowiedzialności dłużnika w tytule wykonawczym nie jest bowiem konieczne, gdy świadczenie zostało zasądzone od zarządcy sukcesyjnego z powierzonego mu majątku.

Słowa kluczowe: postępowanie egzekucyjne, zarządca sukcesyjny, zarząd sukcesyjny, tytuł egzekucyjny, kurator spadku

SUMMARY **Participation and Status of Succession Manager in Court Enforcement Proceedings**

The act dated 5th of July 2018 on succession management of a single proprietorship introduces a number of changes in court enforcement proceedings. If a succession management is appointed, enforcement against the property administered by succession manager requires an enforcement order to be issued against this manager. If a right or obligation is transferred to another person by appointing the succession management after an enforcement order has been issued or in proceedings before an order has been issued, the court shall issue a writ of enforcement on behalf of or against succession manager if the transfer is evidenced by an official or private

document bearing an officially authenticated signature. Another change concerns the suspension of proceedings. An enforcement authority shall also stay proceedings ex officio if the creditor or debtor dies. Proceedings shall be resumed at the request of the succession's manager. The changes also included provisions on the limitation of the debtor's liability. Stipulation of limitation of the debtor's liability shall not be necessary if a payment is awarded against the succession manager against the property entrusted to him.

Keywords: *enforcement proceeding, succession manager, succession management, executive title, curator of the estate*

Udział i status zarządcy sukcesyjnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym

I. Wstęp

W dniu 25 listopada 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej¹. Ustawa ta dokonuje licznych zmian w przepisach obowiązujących, w tym również w zakresie sądowego postępowania egzekucyjnego. Wobec powyższego, ze względu na pionierski charakter instytucji zarządu sukcesyjnego, zasadne jest przedstawienie wpływu tej regulacji prawnej na postępowanie egzekucyjne. Jak wynika z uzasadnienia projektu powyższej ustawy, zmiany legislacyjne w zakresie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym są bezpośrednią konsekwencją ustalenia pozycji zarządcy sukcesyjnego w tym postępowaniu². Zarządca sukcesyjny posiada zdolność sądową i procesową, co powoduje, że może on występować zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i egzekucyjnym. Poza regulacją podatkową, samo przedsiębiorstwo w spadku nie posiada natomiast podmiotowości prawnej³ ani zdolności sądowej czy procesowej.

¹ Dz.U. z 2018 r. poz. 1629; dalej: ZarzSukU.

² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej, druk sejmowy nr 2293 (online): www.sejm.gov.pl (dostęp: 12.12.2018).

³ Por. też uwagi zaprezentowane w doktrynie międzywojennej na temat uznania stanowiska o podmiotowości prawnej masy spadkowej – L. Peiper, *Komentarz do*

W dalszej części wywodu zostanie omówione w szczególności zagadnienie istoty zarządu sukcesyjnego oraz problemy dotyczące statusu zarządcy sukcesyjnego względem zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku i wykonawcy testamentu. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym lokują bowiem zarządcę sukcesyjnego obok tych właśnie podmiotów. Następnie zostanie omówione zagadnienie wystawienia tytułu egzekucyjnego przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, nadania klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, zawieszenia sądowego postępowania egzekucyjnego z urzędu oraz ograniczenia odpowiedzialności dłużnika w tytule wykonawczym w razie ustanowienia zarządu sukcesyjnego.

2. Zarząd sukcesyjny – istota nowej instytucji prawnej

Z uwagi na powszechność prowadzenia działalności gospodarczej przez przedsiębiorców będących osobami fizycznymi, podlegających wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej⁴, konieczne staje się zabezpieczenie losów takich przedsiębiorstw po śmierci ich właściciela. Mowa tu o przedsiębiorcach, których pozycja rynkowa nie jest zagrożona, a więc posiadających zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Niedopuszczalne jest bowiem ustanowienie zarządu sukcesyjnego w razie ogłoszenia upadłości przedsiębiorcy (art. 6 ust. 3 ZarzSukU).

kodeksu postępowania cywilnego, Kraków 1934, s. 148. Przeciwnie stanowisko zostało wyrażone w orzecznictwie, gdzie uznano, iż sam majątek spadkowy nie może być podmiotem praw i obowiązków – por. orzeczenie SN z dnia 5 kwietnia 1956 r., III CR 566/56, OSNCK 1956/4/115.

⁴ Ustawa nie znajduje zastosowania do przedsiębiorców podlegających wpisowi do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, którzy prowadzą działalność gospodarczą w formach organizacyjnych spółek prawa handlowego. ZarzSukU dotyczy natomiast, po pierwsze, indywidualnej działalności gospodarczej przedsiębiorcy oraz, po drugie, działalności prowadzonej przez zmarłego przedsiębiorcę w ramach spółki cywilnej – zob. szerzej: P. Blajer, *Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Pytania i odpowiedzi. Wzory pism. Przepisy*, Warszawa 2018, s. 31 i n.

De lege lata można wyróżnić szereg instytucji prawnych dotyczących zarządu określoną masą majątkową, daną rzeczą, a nawet jej częścią, a wśród nich zarząd skierowany do masy majątkowej należącej do spadku, czy też zarząd ustanowiony w toku postępowania egzekucyjnego⁵. Instytucja zarządu sukcesyjnego skierowana jest natomiast do ściśle wyodrębnionej części masy majątkowej, jaką jest przedsiębiorstwo w spadku, umożliwiając tym samym kontynuację działalności gospodarczej zmarłego przedsiębiorcy. W swej istocie ma ona charakter tymczasowy, bowiem działanie zarządcy sukcesyjnego dotyczy okresu pomiędzy śmiercią spadkodawcy a objęciem spadku przez spadkobierców. Zarząd sukcesyjny wygasa w okolicznościach wskazanych w art. 59 ZarzSukU, lecz sąd z ważnych przyczyn może przed dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego przedłużyć okres zarządu sukcesyjnego na czas nie dłuższy niż pięć lat od dnia śmierci przedsiębiorcy⁶.

Zarząd sukcesyjny to zatem prowadzenie przedsiębiorstwa w spadku. Przedsiębiorstwo w spadku rozumiane jest jako składniki niematerialne i materialne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, stanowiące mienie przedsiębiorcy w momencie jego śmierci. Przedsiębiorstwem tym są także składniki niematerialne i materialne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej, nabyte przez zarządcę sukcesyjnego na podstawie czynności, o których mowa w art. 13 ZarzSukU⁷, w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia

⁵ Mowa tu chociażby o zarządzie majątkiem spadkowym (art. 1035 w zw. z art. 195 i n.k.c.), zarządzie spadku nieobjętego (art. 666–668 k.p.c.), zarządzie wykonawcy testamentu (art. 988–990 k.c.), zarządzie sprawowanym w ramach zabezpieczenia spadku (art. 636 k.p.c.), zarządzie przymusowym ustanowionym w postępowaniu zabezpieczającym (art. 747 pkt 6 k.p.c.), zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości (art. 931 i n. k.p.c.), zarządzie w toku egzekucji z wierzytelności (art. 908 k.p.c.), zarządzie w toku egzekucji z praw majątkowych (art. 909 w zw. z art. 908 k.p.c.), zarządzie nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym w toku egzekucji przez zarząd przymusowy (art. 1064¹ i n. k.p.c.) – zob. szerzej: A. Stempniak, *Zarząd spadku nieobjętego w ujęciu przepisów KPC – cz. III*, M.Prawn. 2010, nr 20, s. 1121.

⁶ Por. art. 60 ust. 1 zd. 1 ZarzSukU.

⁷ Są to czynności konieczne do zachowania majątku lub możliwości prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku podejmowane przez małżonka przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, lub spadkobiercę ustawowego przedsiębiorcy, spadkobiercę testamentowego przedsiębiorcy albo

wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego albo wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego. Wątek ten zostanie jeszcze rozwinięty w dalszych rozważaniach. Oznaczenie przedsiębiorstwa „w spadku” to nowy obligatoryjny dodatek do firmy przedsiębiorstwa zmarłej osoby fizycznej, którym – obok dotychczasowego brzmienia firmy – posługuje się zarządca sukcesyjny w sprawach wynikających z prowadzenia tego przedsiębiorstwa⁸.

Ustanowienie zarządu sukcesyjnego wymaga powołania zarządcy sukcesyjnego, wyrażenia zgody na pełnienie obowiązków zarządcy przez osobę powołaną oraz wpisu do CEIDG. Zarządca sukcesyjny może zostać powołany przez samego przedsiębiorcę za jego życia (sposób podstawowy)⁹ bądź też przez uprawnione podmioty, po śmierci przedsiębiorcy. Zarządcę sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy może powołać małżonek przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, albo osoba, która przyjęła zapis windykacyjny, którego przedmiotem jest przedsiębiorstwo albo udział w przedsiębiorstwie, a jeżeli nie ogłoszono testamentu, w którym został uczyniony taki zapis windykacyjny – osoba, która przyjęła spadek (art. 12 ust. 1 ZarzSukU). Po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego, zarządcę sukcesyjnego może powołać wyłącznie właściciel przedsiębiorstwa w spadku (art. 12 ust. 2 ZarzSukU). Przepisy nie wymagają, by osoba powołująca zarządcę sukcesyjnego legitymowała się prawem do spadku, takim jak prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia, czy też wydanym europejskim poświadczeniem spadkowym.

zapisobiercę windykacyjnego, któremu zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku (art. 2 ust. 3 w zw. z art. 13 i 14 ZarzSukU).

⁸ Por. art. 17 ZarzSukU.

⁹ Por. art. 6 ust. 1 pkt 1 ZarzSukU. Zob. też: K. Maj, *Czynności notarialne związane z ustawą o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej*, Krakowski Przegląd Notarialny 2018, nr 2, s. 60 i n.

W stanie prawnym sprzed dnia 25 listopada 2018 r. przepisy przewidywały m.in. instytucję zarządu tymczasowego. Złożenie wniosku o zabezpieczenie spadku przez ustanowienie zarządcy tymczasowego do zarządu przedsiębiorstwem łączy się jednak z wymogiem wszczęcia postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku przez ustanowienie zarządu tymczasowego. Zarządzanie przedsiębiorstwem jest wobec tego przez dłuższy czas niemożliwe. Już w uzasadnieniu projektu ZarzSukU wskazywano, iż ustanowienie zarządcy tymczasowego nie rozwiązuje w szczególności takich problemów, jak np. brak możliwości wykonywania koncesji czy zezwoleń, korzystania z firmy zmarłego przedsiębiorcy, jego numeru identyfikacji podatkowej¹⁰.

3. Status zarządcy sukcesyjnego

W stanie prawnym poprzedzającym wprowadzenie instytucji zarządu sukcesyjnego, w literaturze przedmiotu wyrażono zastrzeżenia na aprobatę pogląd, iż ustawodawca wyraźnie sytuuje zarządcę masy majątkowej, wykonawcę testamentu i kuratora spadku w takiej samej pozycji procesowej. Literalne brzmienie art. 780 k.p.c., art. 788 § 2 k.p.c. oraz art. 837 k.p.c. nie pozwala bowiem na zajęcie odrębnego stanowiska. W stanie prawnym po dniu 25 listopada 2018 r. do powyżej wymienionych podmiotów zaliczono także zarządcę sukcesyjnego. Jak już wskazano, masa majątkowa wchodząca do spadku może być objęta zarządem kuratora spadku bądź wykonawcy testamentu. W celu wykluczenia niebezpieczeństwa pokrywania się zakresów zarządu sprawowanego przez kuratora spadku albo wykonawcę testamentu oraz zarządcę sukcesyjnego, ustawodawca *expressis verbis* przyjął, iż w razie ustanowienia zarządu sukcesyjnego, zarząd spadkiem sprawowany przez kuratora spadku albo wykonawcę testamentu nie obejmuje przedsiębiorstwa w spadku

¹⁰ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej, druk sejmowy nr 2293 (online): www.sejm.gov.pl (dostęp: 12.12.2018).

(art. 24 ZarzSukU). Regulacja ta jest efektem potrzeby odrębnego ustalenia statusu zarządcy sukcesyjnego w postępowaniu egzekucyjnym, gdy egzekucja została skierowana do przedsiębiorstwa w spadku. Podejmowanie działań dotyczących przedsiębiorstwa w spadku należy zatem do wyłącznej kompetencji zarządcy sukcesyjnego, gdy podmiot pełniący tę funkcję został powołany, niezależnie od tego, który z „zarządców” masy spadkowej został powołany jako pierwszy i niezależnie od treści ich umocowania. Analogiczna regulacja znajduje się również w art. 667 § 3 k.p.c. W przypadku, gdy w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo i ustanowiono zarząd sukcesyjny tym przedsiębiorstwem, jest ono wyłączone z zarządu majątkiem spadkowym sprawowanego przez kuratora spadku. Zarządca sukcesyjny wypiera zatem kuratora spadku oraz wykonawcę testamentu jedynie w zakresie zarządu przedsiębiorstwem w spadku¹¹.

Istota zarządu sukcesyjnego i charakter działania zarządcy sukcesyjnego nie są jednoznaczne. Nie sposób zaliczyć zarządcy sukcesyjnego do określonej kategorii w ramach dotychczasowych klasyfikacji przedstawicielstwa¹². Na tle przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym zarządca sukcesyjny został zaliczony do grupy podmiotów sprawujących pieczę nad majątkiem, wobec którego może zostać skierowana egzekucja. Dostrzec można jednak swoistą terminologię, którą posłużył się ustawodawca na gruncie ZarzSukU, prowadzącą do uwypuklenia cech zbliżających zarządcę sukcesyjnego do szczególnego rodzaju pełnomocnika czy prokurenta. W tytule rozdziału 10, a także w art. 18 ZarzSukU mowa jest bowiem o umocowaniu do pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego, zaś art. 57 ust. 2 ZarzSukU reguluje obowiązek działania zarządcy jeszcze przez dwa tygodnie po złożeniu rezygnacji z pełnienia funkcji. Podobne rozwiązanie zawiera art. 94 § 2 k.p.c. w stosunku do adwokata lub radcy prawnego, w sytuacji wypowiedzenia pełnomocnictwa procesowego.

¹¹ A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe. Komentarz Prawa Prywatnego. Tom IVB*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018, komentarz do art. 667.

¹² Por. M. Sieradzka, *Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej – analiza i ocena nowych rozwiązań prawnych – cz. I*, M.Prawn. 2018, nr 22, s. 1198.

Zasady ogólne działania zarządcy sukcesyjnego oraz wykonywania przez niego zarządu zostały określone w art. 17–25 ZarzSukU. Zarząd sukcesyjny obejmuje zobowiązanie do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku oraz umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku (art. 18 ZarzSukU)¹³. W tym zakresie zarząd ten zbliżony jest do prokury, którą pod względem przedmiotowym charakteryzują podobne ramy działania. Prokura jest bowiem szczególnego rodzaju pełnomocnictwem udzielonym przez przedsiębiorcę podlegającego obowiązkowi wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej albo do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, które obejmuje umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych, jakie są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa (art. 109¹ k.c.¹⁴). Pomimo nowelizacji instytucji prokury, rozszerzającej krąg podmiotów mogących udzielić tego pełnomocnictwa¹⁵, prokura w dalszym ciągu nie zawiera w swej istocie zobowiązania do podjęcia określonego działania, będącego z kolei immanentną cechą umocowania zarządcy sukcesyjnego. Co również odróżniające, wpis prokury do rejestru nie ma charakteru konstytutywnego.

Zarówno pełnomocnik, jak i prokurent działają w imieniu mocodawcy i ze skutkami dla tego mocodawcy (zastępstwo bezpośrednie). Zarządca sukcesyjny działa natomiast w imieniu własnym, choć nie we własnym interesie, tj. na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku. Może pozywać i być pozywany w sprawach wynikających z wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej lub prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku. Ponadto może on brać udział w postępowaniach administracyjnych, podatkowych i sądowoadministracyjnych

¹³ Por. też uwagi w tym zakresie przedstawione w: J. Bieluk, *Zarządca sukcesyjny – nowa instytucja w polskim prawie spadkowym*, Białostockie Studia Prawnicze 2017, nr 4, s. 54 i n.

¹⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1025 ze zm.; dalej: k.c.).

¹⁵ Co nastąpiło na mocy ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę Prawo przedsiębiorców oraz inne ustawy dotyczące działalności gospodarczej (Dz.U. z 2018 r., poz. 650).

w tych sprawach. W postępowaniach takich zarządca sukcesyjny działa w imieniu własnym, na rachunek właściciela przedsiębiorstwa w spadku. W sprawach wynikających z wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej lub prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku, oświadczenia składa się wobec zarządcy sukcesyjnego. Zarządcy temu także doręcza się pisma w powyższych sprawach. Dokonywanie przez zarządcę sukcesyjnego czynności zwykłego zarządu w sprawach wynikających z prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku nie doznaje ograniczeń. W przypadku konieczności podjęcia przez zarządcę sukcesyjnego w powyższych sprawach czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, wymagana jest zgoda wszystkich właścicieli przedsiębiorstwa w spadku bądź zezwolenie sądu w przypadku braku takiej zgody¹⁶. Autonomicznie została rozwiązana kwestia formy zgody na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd przedsiębiorstwem w spadku, w sytuacji, gdy dla samej tej czynności wymagana jest forma szczególna (art. 22 ust. 3 ZarzSukU). Należy przyjąć, iż nawet w braku tej regulacji szczególnej, zastosowanie znajdowałby art. 63 k.c. Jeżeli dla danej czynności wymagana jest forma szczególna, wówczas dla oświadczenia obejmującego zgodę osoby trzeciej także wymagana jest forma szczególna.

Podsumowując powyższe rozważania, należy przyjąć, iż zarządca sukcesyjny zalicza się do grupy zarządców majątkiem spadkowym, lecz przedmiotowy zakres jego zarządu jest ściśle określony i ograniczony do przedsiębiorstwa w spadku. Zarządca sukcesyjny jest zastępcą procesowym pośrednim przedsiębiorcy, będącego właścicielem przedsiębiorstwa w spadku¹⁷. Zatem w przypadku egzekucji skierowanej do

¹⁶ Nie sposób w tym miejscu wyczerpać zagadnienia różnic zachodzących między statusem zarządcy sukcesyjnego i prokurenta, lecz warto wspomnieć, że prokurent może dokonywać zarówno czynności zwykłego zarządu, jak i przekraczających zakres czynności zwykłego zarządu. Podobnie do ustanowienia zarządu jest konieczny wpis do CEIDG, zaś prokura jest ustanowiona z chwilą złożenia stosownego oświadczenia.

¹⁷ Zob. M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018, komentarz do art. 986, Nb 17. Zastępstwo procesowe bezpośrednio oznacza działanie zastępcy w imieniu i ze skutkami dla reprezentowanego, natomiast zastępstwo pośrednie oznacza

przedsiębiorstwa w spadku, zarządca sukcesyjny jest podmiotem podstawionym w miejsce dłużnika¹⁸. Przyznanie legitymacji procesowej zarządcy sukcesyjnemu wywołuje utratę tej legitymacji przez dłużnika, a zatem należy przyjąć, że działanie zarządcy sukcesyjnego opiera się na teorii subrogacji (podstawienie procesowe bezwzględne). Jak wskazał W. Broniewicz, teoria subrogacji może znajdować zastosowanie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym¹⁹.

4. Tytuł egzekucyjny wydany przeciwko zarządcy sukcesyjnemu

Przebieg postępowania egzekucyjnego prowadzonego w okresie trwania zarządu sukcesyjnego wymagał wprowadzenia rozwiązań szczególnych. Na podstawie znowelizowanego art. 780 k.p.c., jeżeli ustanowiono zarządcę masy majątkowej, kuratora spadku lub zarząd sukcesyjny albo gdy powołano wykonawcę testamentu, do egzekucji z mienia poddanego ich pieczy konieczny jest tytuł egzekucyjny wydany przeciwko zarządcy masy majątkowej, kuratorowi spadku, zarządcy sukcesyjnemu lub wykonawcy testamentu. Przepis § 2 artykułu poprzedzającego stosuje się odpowiednio. Jeżeli tytuł egzekucyjny został wydany przeciwko przedsiębiorcy, przejście obowiązków na zarządcę sukcesyjnego następuje stosownie do art. 788 k.p.c., o czym będzie mowa w dalszej części niniejszego opracowania.

działanie zastępcy we własnym imieniu, choć w cudzym interesie. Skutki czynności zastępcy pośredniego dotyczą jego sfery majątkowej, lecz w ostatecznym rozliczeniu powinny być one przeniesione na inną osobę (M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. 2, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2008, s. 478). Na temat istoty zastępstwa pośredniego zob.: A. Wolter, J. Ignatowicz, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1977, s. 309; J. Kremis [w:] *Podstawy prawa cywilnego i handlowego. Tom I. Prawo cywilne*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2002, s. 72; S. Gurgul, *Prawo restrukturyzacyjne* [w:] *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. S. Gurgula, Warszawa 2018, komentarz do art. 53; S. Dalka, *Zarząd nieruchomości w czasie egzekucji z nieruchomości a egzekucja z pożytków i dochodów z nieruchomości przez zarząd przemysłowy*, PES 1994, nr 4, s. 5; a także orzeczenie SN z dnia 13 kwietnia 1966 r., II CR 24/66, PiP 1968, nr 2, s. 330.

¹⁸ Por. W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*, PiP 1988, nr 8, s. 117.

¹⁹ Por. W. Broniewicz, *Legitymacja procesowa*, Łódź 1963, s. 48, 56–57. Zob. też: J. Krauss, *Dopuszczalność subrogacji (podstawienia) w postępowaniu egzekucyjnym, w trakcie egzekucji z nieruchomości*, PS 2013, nr 7–8, s. 77 i n.

Omawiany przepis art. 780 k.p.c. dotyczy sytuacji, gdy w momencie objęcia zarządu przedsiębiorstwem w spadku przez zarządcę sukcesyjnego, przeciwko dłużnikowi (przedsiębiorcy) nie został jeszcze wydany tytuł egzekucyjny. Prowadzenie egzekucji z majątku objętego zarządem sukcesyjnym wymaga zatem w tej sytuacji od wierzyciela uzyskania tytułu egzekucyjnego w drodze procesu przeciwko zarządcy sukcesyjnemu. Odrębnym przypadkiem jest sytuacja, gdy tytuł egzekucyjny został wystawiony przeciwko dłużnikowi (przedsiębiorcy), a więc przed rozpoczęciem sprawowania funkcji przez zarządcę sukcesyjnego. Jeżeli zatem śmierć przedsiębiorcy nastąpiła po wydaniu tytułu egzekucyjnego, konieczne jest uzyskanie przeciwko zarządcy sukcesyjnemu samej klauzuli wykonalności. W trybie art. 788 k.p.c. w klauzuli wykonalności zaznaczone zostanie przejście obowiązków na zarządcę sukcesyjnego.

W tym miejscu zasadne jest odniesienie się do uwag dotyczących podobieństwa statusu zarządcy sukcesyjnego i pozycji syndyka masy upadłości, zaprezentowanych we wcześniejszej części wyводу. O ile bowiem w znowelizowanym art. 780 k.p.c. ustawodawca przyjął obowiązek uzyskania tytułu egzekucyjnego przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, to *de lege lata* nie ma analogicznego wymogu wydania tytułu przeciwko syndykowi masy upadłości powoływanemu w przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego dłużnika. Prowadzi to do wniosku, iż do syndyka nie znajduje zastosowania art. 780 k.p.c., lecz art. 788 k.p.c.²⁰ Wskazany tu problem jest kolejnym argumentem przemawiającym za przyznaniem zarządcy sukcesyjnemu szczególnego statusu w postępowaniu egzekucyjnym.

Na podstawie art. 779 § 2 k.p.c., jeśli tytuł egzekucyjny był wydany przeciwko spadkodawcy, przejście obowiązków na spadkobierców następuje zgodnie z art. 788 k.p.c. Jeżeli zatem uprawnienie lub obowiązek przeszły na zarządcę sukcesyjnego po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu, sąd nada klauzulę wykonalności

²⁰ I. Gil [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2018, komentarz do art. 780.

na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 788 § 1 k.p.c.). Jak wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2010 r.²¹, po przejściu uprawnień lub obowiązków stwierdzonych tytułem egzekucyjnym i nadaniu klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko nabywcy, powstaje nowy tytuł wykonawczy, będący podstawą egzekucji przeciwko lub na rzecz nowych stron wymienionych w klauzuli wykonalności.

Dokument, o którym tu mowa, należy rozumieć w świetle regulacji ZarzSukU. Przepisy tej ustawy zakładają, iż powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę za jego życia, tj. w trybie określonym w art. 9 ZarzSukU, wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności. W tej sytuacji zatem przejście praw i obowiązków dotyczących przedsiębiorstwa w spadku na zarządcę sukcesyjnego będzie wymagało urzędowego poświadczenia podpisu na dokumencie sporządzonym w formie pisemnej, chyba że powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę nastąpiło przy zachowaniu formy aktu notarialnego. W zakresie przejścia praw i obowiązków, o czym mowa w art. 788 § 1 k.p.c., w drodze powołania zarządcy sukcesyjnego w formie pisemnej, sama czynność prawna powołania zarządcy może być dokonana w innym czasie niż urzędowe poświadczenie podpisu na dokumencie prywatnym. Stanowisko to znajduje oparcie w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1975 r.²², w którym Sąd ten orzekł, że dokument zawierający oświadczenie notariusza o istnieniu podpisów notarialnie poświadczonych na oryginale umowy, na podstawie której uprawnienie wierzyciela lub obowiązek dłużnika przeszły po powstaniu tytułu egzekucyjnego na inną osobę, złożone na poświadczeniu zgodności wyciągu z tej umowy z jej oryginałem, jest dokumentem prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym w rozumieniu art. 788 § 1 k.p.c.

²¹ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 211/09, Legalis.

²² Postanowienie SN z dnia 30 stycznia 1975 r., II CZ 5/75, Legalis.

W sytuacji natomiast ustanowienia zarządu sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy, powołanie zarządcy sukcesyjnego wymaga zachowania formy aktu notarialnego. W tym ostatnim przypadku przez powołanie zarządcy sukcesyjnego należy rozumieć, po pierwsze, powołanie zarządcy sukcesyjnego przez małżonka przedsiębiorcy, spadkobiercę ustawowego, testamentowego, jak i zapisobiercę windykacyjnego w warunkach określonych w art. 12 ust. 1 ZarzSukU, o których była już mowa we wcześniejszej części rozważań. Po drugie zaś, powołanie zarządcy sukcesyjnego przez właściciela przedsiębiorstwa w spadku może dotyczyć jedynie przypadku jego powołania po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego (art. 12 ust. 2 ZarzSukU). W zakresie udokumentowania przejścia uprawnień i obowiązków na zarządcę sukcesyjnego obowiązują restrykcyjne wymogi. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie przyjęto bowiem, iż skuteczne wykazanie przejścia uprawnień z dotychczasowego na nowego wierzyciela wymaga przedłożenia oryginału dokumentu potwierdzającego ten fakt²³. Niezależnie od sposobu ustanowienia zarządu sukcesyjnego należy zaznaczyć, iż skuteczne powołanie zarządcy sukcesyjnego determinuje wpis do CEIDG.

Powracając do procesowego znaczenia nowego brzmienia art. 788 k.p.c., należy raz jeszcze wskazać, iż w przypadku ustanowienia zarządcy sukcesyjnego, mamy do czynienia z subrogacją, czyli bezwzględnym podstawieniem procesowym, będącym źródłem przyznania zarządcy sukcesyjnemu legitymacji procesowej w postępowaniu egzekucyjnym, w tym legitymacji procesowej biernej. W tym zakresie status zarządcy sukcesyjnego został zrównany z pozycją zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku, czy też wykonawcy testamentu²⁴. Przeciwno tym podmiotom także bowiem

²³ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2007 r., II ACz 151/07, OwSG 2007/7/91 oraz A. Mączyński, *Glosa do postanowienia SA we Wrocławiu z 31.1.2007 r., II ACz 151/07*, Glosa 2009, nr 1, s. 44.

²⁴ Por. M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 218.

przewidziane jest obligatoryjne uzyskanie klauzuli wykonalności. Jeżeli natomiast klauzula nie zostanie wystawiona przeciwko zarządcy sukcesyjnemu w ciągu sześciu miesięcy od dnia skutecznego powołania zarządcy sukcesyjnego, wówczas postępowanie egzekucyjne podlega umorzeniu na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.

Na zakończenie tego wątku rozważań należy zaznaczyć, iż tytuł egzekucyjny może być wydany tylko przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, nie zaś przeciwko jego pełnomocnikowi. Jak wynika z przepisów materialnych, zarządca sukcesyjny może ustanowić pełnomocnika do poszczególnej czynności lub pewnego rodzaju czynności (art. 19 ust. 2 ZarzSukU). Analogicznie należy uznać w przypadku klauzuli wykonalności, która może być nadana na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, nie zaś jego pełnomocnikowi. Wymaga również podkreślenia, iż na podstawie art. 11 ust. 2 ZarzSukU, przedsiębiorca może powołać zarządcę sukcesyjnego na wypadek, gdyby zarządca sukcesyjny powołany w pierwszej kolejności zrezygnował z pełnienia tej funkcji albo nie mógł jej pełnić z powodu śmierci, ograniczenia lub utraty zdolności do czynności prawnych, odwołania go przez przedsiębiorcę albo uprawnienia się orzeczenia o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe²⁵. Zarządca powołany przez przedsiębiorcę w powyższym przypadku nazwany jest w literaturze zarządcą substytucyjnym²⁶ bądź zarządcą sukcesyjnym powołanym warunkowo (zarządca sukcesyjny podstawiony)²⁷. Należy uznać, że zarówno tytuł egzekucyjny, jak i klauzula wykonalności mogą zostać wydane na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu powołanemu w trybie art. 11 ust. 2 ZarzSukU. Nie powstanie natomiast problem natury kompetencyjnej między zarządcą sukcesyjnym oraz zarządcą sukcesyjnym podstawionym, bowiem ustawodawca wykluczył pozytywne spory kompetencyjne w tym zakresie mocą

²⁵ T.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 398 ze zm.

²⁶ M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, komentarz do art. 986, Nb 4.

²⁷ J. Bieluk, *Ustawa o zarządzie...*, *op. cit.*, komentarz do art. 11, Nb 2.

art. 11 ust. 1 ZarzSukU. Przepis ten stanowi, iż funkcję zarządcy sukcesyjnego w jednym czasie może pełnić tylko jedna osoba.

5. Nadanie klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu

Zgodnie z art. 788 § 2 k.p.c., za przejście uprawnień lub obowiązków, o których mowa w paragrafie poprzedzającym, uważa się również zmiany w prawie rozporządzania mieniem wywołane ustanowieniem zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku lub zarządu sukcesyjnego albo powołaniem wykonawcy testamentu, jak również wygaśnięciem funkcji zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku, zarządcy sukcesyjnego lub wykonawcy testamentu.

O ile we wcześniejszych uwagach rozwinęto wątek ustanowienia zarządu sukcesyjnego, o tyle teraz należy przybliżyć instytucję wygaśnięcia tego zarządu. W tej mierze ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej zawiera autonomiczne regulacje, zebrane w art. 59–60 ZarzSukU. W świetle art. 59 ust. 1 ZarzSukU, zarząd sukcesyjny wygasa z:

- 1) upływem dwóch miesięcy od dnia śmierci przedsiębiorcy, jeżeli w tym okresie żaden ze spadkobierców przedsiębiorcy nie przyjął spadku ani zapisobierca windykacyjny nie przyjął zapisu windykacyjnego, którego przedmiotem jest przedsiębiorstwo albo udział w przedsiębiorstwie, chyba że zarządca sukcesyjny działa na rzecz małżonka przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku;
- 2) dniem uprawnomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydania europejskiego poświadczenia spadkowego, jeżeli jeden spadkobierca albo zapisobierca windykacyjny nabył przedsiębiorstwo w spadku w całości;
- 3) dniem nabycia przedsiębiorstwa w spadku w całości przez jedną osobę, o której mowa w art. 3 pkt 3²⁸;

²⁸ Chodzi tu o osobę, która nabyła przedsiębiorstwo w spadku albo udział w przedsiębiorstwie w spadku bezpośrednio od pozostałych osób, które ZarzSukU definiuje jako właścicieli przedsiębiorstwa w spadku, w tym osobę prawną albo jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c., do której wniesiono przedsiębiorstwo

- 4) upływem miesiąca od dnia wykreślenia zarządcy sukcesyjnego z CEIDG, chyba że w tym okresie powołano kolejnego zarządcę sukcesyjnego;
- 5) dniem ogłoszenia upadłości przedsiębiorcy;
- 6) dniem dokonania działu spadku obejmującego przedsiębiorstwo w spadku;
- 7) upływem dwóch lat od dnia śmierci przedsiębiorcy.

Sąd z ważnych przyczyn może jednak przed dniem wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego przedłużyć okres zarządu sukcesyjnego na czas nie dłuższy niż pięć lat od dnia śmierci przedsiębiorcy. Wówczas zarząd sukcesyjny wygasa z upływem okresu określonego przez sąd.

Jak wskazał J. Bieluk, po wygaśnięciu zarządu sukcesyjnego dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko właścicielom przedsiębiorstwa w spadku, którym zarządca sukcesyjny wydaje zarządzane dotychczas przedsiębiorstwo²⁹. Wniosek taki płynie z regulacji art. 21 ust. 1 ZarzSukU, przewidującej, iż zarząd sukcesyjny jest swoistą formą umocowania, zaś skutki prawne czynności zarządcy sukcesyjnego uzewnętrzniają się w sferze prawnej właścicieli przedsiębiorstwa w spadku.

Nadanie klauzuli wykonalności przeciwko zarządcy sukcesyjnemu podlega stałej opłacie sądowej. Na podstawie art. 71 pkt 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych³⁰, nadanie klauzuli wykonalności przeciwko lub na rzecz osoby innej niż wskazana w tytule egzekucyjnym, na którą przeszły uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu, podlega opłacie w wysokości 50 zł.

6. Zmiany w zakresie zawieszenia postępowania egzekucyjnego z urzędu

Jak stanowi art. 819 k.p.c., organ egzekucyjny zawiesza postępowanie z urzędu również w razie śmierci wierzyciela lub dłużnika. Postępowanie

tytułem wkładu – w przypadku gdy po śmierci przedsiębiorcy nastąpiło zbycie tego przedsiębiorstwa albo udziału w tym przedsiębiorstwie.

²⁹ J. Bieluk, *Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Warszawa 2019, komentarz do art. 63.

³⁰ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 300 ze zm.

podejmuje się z udziałem spadkobierców zmarłego albo – w zakresie, w jakim dotyczy ono praw i obowiązków wynikających z działalności gospodarczej – zarządcy sukcesyjnego, jeśli został ustanowiony zarząd sukcesyjny. Jeżeli spadkobiercy dłużnika nie objęli spadku albo nie są znani, a nie ma kuratora spadku, sąd na wniosek wierzyciela ustanowi dla nich kuratora, chyba że egzekucja dotyczy roszczeń wynikających z działalności gospodarczej, a został ustanowiony zarząd sukcesyjny. W przepisie tym rozstrzygnięto losy postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy po wszczęciu egzekucji zmarła strona tego postępowania prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą na podstawie wpisu do CEIDG, a egzekucja ma zostać skierowana do przedsiębiorstwa w spadku. Regulacja ta koresponduje z nowymi rozwiązaniami zawartymi w przepisach o postępowaniu rozpoznawczym (art. 181¹ k.p.c.).

Brzmienie przepisu art. 819 § 2 k.p.c. również potwierdza wspomniany wcześniej fakt, iż kompetencje zarządcy sukcesyjnego w postępowaniu egzekucyjnym przy egzekucji roszczeń wynikających z działalności gospodarczej kompensują działanie kuratora spadku. Funkcją zarządcy sukcesyjnego jest zatem ochrona interesów przyszłych spadkobierców. Dopuszczenie udziału zarządcy sukcesyjnego w postępowaniu egzekucyjnym stanowi niewątpliwie regulację wychodzącą naprzeciw interesom wierzycieli, którzy nie będą ponosić ujemnych skutków opóźnienia toku postępowania, wywołanego koniecznością potwierdzenia praw do spadku na rzecz oznaczonych spadkobierców.

W zakresie relacji art. 788 § 1 k.p.c. i art. 819 § 1 k.p.c. wypowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 2 lipca 1975 r.³¹ Sąd ten zauważył, iż art. 788 § 1 k.p.c. normuje sytuację, w której śmierć dłużnika nastąpiła przed wszczęciem egzekucji. W takim wypadku, zgodnie z dyspozycją art. 788 § 1 k.p.c., wszczęcie egzekucji możliwe jest dopiero po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercy dłużnika. Natomiast w razie śmierci dłużnika po wszczęciu egzekucji, ustawa nie wymaga

³¹ Postanowienie SN z dnia 2 lipca 1975 r., I CZ 98/75, Legalis.

nadania klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercy dłużnika. Tym samym, regulacja ta ma charakter wyjątkowy wobec zasady, iż zmiany podmiotowe w zakresie oznaczenia stron postępowania egzekucyjnego powinny zostać ujawnione w klauzuli wykonalności (art. 788 k.p.c.). Zgodnie z dyspozycją art. 819 § 1 k.p.c., zawieszone postępowanie egzekucyjne organ egzekucyjny podejmuje z udziałem spadkobiercy dłużnika, tj. po udowodnieniu tego przymiotu prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku. Podjęcie postępowania egzekucyjnego, w przypadku ustanowienia zarządcy sukcesyjnego, będzie wymagało złożenia stosownego wniosku przez zarządcę sukcesyjnego bądź drugą stronę postępowania, mimo że w art. 819 § 1 k.p.c. nie wspomina się o przedmiotowym wniosku zarządcy sukcesyjnego. Podjęcie postępowania z udziałem zarządcy sukcesyjnego rodzi ponadto potrzebę przedstawienia dokumentu, z którego wynika umocowanie do pełnienia funkcji przez tę osobę fizyczną. Jak się bowiem wydaje, wystarczające jest wykazanie odpowiednim dokumentem przejścia obowiązków wobec organu egzekucyjnego prowadzącego egzekucję³².

Stanowisko zaprezentowane powyżej nie jest jednak jednolite. W nowszych judykatach Sąd Najwyższy wyraził bowiem pogląd odmienny. W uchwale z dnia 29 października 2004 r.³³ SN zważył, iż przepis art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie również w razie przeniesienia wierzytelności (przelewu) po wszczęciu postępowania egzekucyjnego. Według tej linii orzeczniczej, nawet w przypadku śmierci dłużnika po wszczęciu egzekucji (a zatem także postępowania egzekucyjnego), konieczne byłoby uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko zarządcy sukcesyjnemu, w przypadku skierowania egzekucji do majątku stanowiącego przedsiębiorstwo w spadku. Problematyczne jest bowiem zawarte w art. 788 § 1 k.p.c. określenie „po powstaniu tytułu”, które może być rozumiane, po pierwsze, w ten sposób, iż przejście uprawnień lub obowiązków (zmiana wierzyciela lub dłużnika) w powyższym czasie rozciąga się na postępowanie egzekucyjne i nie wymaga uwidocznienia

³² Por. postanowienie SN z dnia 30 stycznia 1975 r., II CZ 5/75, Legalis.

³³ Uchwała SN z dnia 29 października 2004 r., III CZP 63/04, OSNC 2005/10/174.

w klauzuli wykonalności. Po drugie zaś w ten sposób, że podczas trwania tego postępowania nie można zmieniać klauzuli wykonalności, a przejście prawa lub obowiązku uwzględnia komornik. Innymi słowy zatem, wskazane wyżej określenie nie rozciąga się na postępowanie egzekucyjne, w związku z czym zmiana osoby wierzyciela lub dłużnika po wszczęciu tego postępowania, tj. po złożeniu wniosku o wszczęcie egzekucji, nie wymaga uwidocznienia w klauzuli wykonalności³⁴.

W najnowszym orzecznictwie dotyczącym poruszanej problematyki Sąd Najwyższy stoi jednak na stanowisku, że organ egzekucyjny powinien ograniczyć się do prowadzenia egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego, z którego wynika zakres tej egzekucji. Nie ma zatem znaczenia fakt, że przejście wierzytelności nastąpiło przed czy też po złożeniu wniosku o wszczęcie egzekucji. W każdym bowiem przypadku sąd powinien nadać klauzulę na rzecz nabywcy, jeżeli przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym³⁵.

Podsumowując ten wątek rozważań, należy zaznaczyć, że jakkolwiek przeważające jest w literaturze pierwsze z zaprezentowanych powyżej stanowisk³⁶, to jednak zagadnienie konieczności uzyskania klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko zarządcy sukcesyjnemu nie jest jednoznacznie rozstrzygnięte, zwłaszcza przy wykorzystaniu dotychczasowego dorobku judykatury. Wydaje się, iż dopiero zastosowanie w praktyce instytucji zarządu sukcesyjnego doprowadzi do wyjaśnienia tego zagadnienia na gruncie orzecznictwa SN. Pewnym natomiast kierunkiem sugerującym wyjaśnienie omawianego problemu może być brzmienie

³⁴ Zob. argumentację przedstawioną w uzasadnieniu uchwały SN z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09, OSNC 2010/1/2.

³⁵ Tak: SN w uchwale z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09, OSNC 2010/1/2.

³⁶ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017, s. 1455; J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. K. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2015, komentarz do art. 819; M. Romańska, O. Leśniak, *Komentarz do przepisów art. 758–1088 KPC regulujących postępowanie egzekucyjne* [w:] M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, komentarz do art. 819.

stosunkowo nowej regulacji zawartej w art. 804¹ k.p.c. Przepis ten wszedł w życie z dniem 8 września 2016 r.³⁷ W razie przejścia egzekwowanego uprawnienia na inną osobę po wszczęciu postępowania egzekucyjnego (czyli, co do zasady, po złożeniu wniosku o wszczęcie egzekucji), osoba ta może wstąpić do postępowania na miejsce wierzyciela za jego zgodą, o ile przejście będzie wykazane dokumentem urzędowym lub dokumentem prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Powyższa zasada znajduje zastosowanie jedynie w przypadku następstwa prawnego po stronie wierzyciela.

De lege lata natomiast w doktrynie wskazuje się, iż śmierć dłużnika lub wierzyciela po wszczęciu egzekucji nie zawsze będzie stanowić podstawę do zawieszenia postępowania egzekucyjnego. W przypadku bowiem śmierci dłużnika, zobowiązanego w tytule wykonawczym do osobistego działania lub zaniechania (egzekucja świadczeń osobistych), dalsze prowadzenie egzekucji pozostaje w sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego, co wywołuje konieczność umorzenia postępowania³⁸. Postępowanie egzekucyjne prowadzone w zakresie praw i obowiązków wynikających z działalności gospodarczej w powyższym przypadku, mimo powołania zarządcy sukcesyjnego, będzie zatem podlegało umorzeniu, a więc jego podjęcie przez zarządcę sukcesyjnego będzie niemożliwe.

7. Zastrzeżenie ograniczenia odpowiedzialności dłużnika w tytule wykonawczym, w razie ustanowienia zarządcy sukcesyjnego

W świetle art. 837 k.p.c., dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Zastrzeżenie nie jest konieczne,

³⁷ Dodany na mocy ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311 ze zm.).

³⁸ H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. T. Ercińskiego, Warszawa 2009, s. 189.

jeżeli świadczenie zostało zasądzone od nabywcy majątku, zarządcy ustanowionego przez sąd, kuratora spadku, wykonawcy testamentu lub zarządcy sukcesyjnego z powierzonego im majątku, albo Skarbu Państwa jako spadkobiercy. Co do zasady bowiem, w klauzuli wykonalności należy zastrzec następcy prawnemu (ponoszącemu odpowiedzialność tylko z określonych przedmiotów lub do wysokości ich wartości) prawo powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczoną odpowiedzialność, o ile prawo to nie jest zastrzeżone już w tytule egzekucyjnym (art. 792 k.p.c.). Maksymalny zakres egzekucji, określony w art. 803 k.p.c., pozwala bowiem, by na podstawie tytułu wykonawczego prowadzić egzekucję o całe roszczenie objęte tym tytułem, ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z treści tytułu wykonawczego wynika co innego.

Źródłem ograniczenia zakresu egzekucji jest, co do zasady, treść tytułu wykonawczego³⁹. Zarządca sukcesyjny zalicza się do uprzywilejowanej grupy podmiotów, które podlegają szczególnej ochronie, niezależnie od treści tytułu wykonawczego. Innymi słowy zatem, zarządca sukcesyjny może powoływać się na fakt, iż jego odpowiedzialność ma charakter ograniczony przedmiotowo do powierzonego mu majątku, jakim jest przedsiębiorstwo w spadku, mimo że ograniczenie to nie zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. W przypadku zaś zasądzenia od niego świadczenia, ograniczenie odpowiedzialności następuje automatycznie.

Nowelizacja art. 837 k.p.c., polegająca na rozszerzeniu kręgu podmiotów, które mogą skorzystać z ograniczenia odpowiedzialności, niezależnie od treści tytułu wykonawczego, ma istotne znaczenie w praktyce. Zarządca sukcesyjny, którego odpowiedzialność nie została ograniczona w tytule egzekucyjnym, nie musi zatem korzystać z ochrony przewidzianej

³⁹ Już w tezie wyroku SN z dnia 7 maja 1972 r., I PR 462/70, OSNCP 1972/4/67, Sąd orzekł, iż wynikająca z przepisu art. 319 k.p.c. obligatoryjność zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że pozwanemu przysługuje prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, jest uzasadniona obowiązującą z mocy art. 837 k.p.c. kodeksową zasadą ograniczenia egzekucji, według której dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym.

w art. 840 § 1 k.p.c.⁴⁰, gdyż ochrona przysługuje mu z mocy samego prawa. W braku natomiast rozszerzenia hipotezy tego przepisu, zarzuty co do ograniczonej egzekucji, podnoszone przez zarządcę sukcesyjnego sprawującego pieczę nad przedsiębiorstwem w spadku, którego właścicielem był przedsiębiorca dłużnik, okazałyby się bezskuteczne.

Warto skoncentrować się następnie na zakresie przedmiotowym odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego. Jak już wyżej wspomniano, ograniczenie to dotyczy *verba legis* majątku powierzonego zarządcy sukcesyjnemu. Majątkiem tym jest przedsiębiorstwo w spadku rozumiane w sposób autonomiczny, przyjęty w ZarzSukU. Uwaga ta ma istotne znaczenie również w kontekście założenia, iż przedsiębiorstwo w spadku nie jest definiowane poprzez proste odwołanie do definicji prawa cywilnego materialnego. Ograniczenie odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego nie ma charakteru wąskiego, w szczególności gdy zmarły przedsiębiorca pozostawał w związku małżeńskim, bez względu na ustrój majątkowy panujący między małżonkami. Jeżeli bowiem w chwili śmierci przedsiębiorcy przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c. stanowiło w całości mienie przedsiębiorcy i jego małżonka, przedsiębiorstwo w spadku obejmuje całe to przedsiębiorstwo. Reguła ta, zawarta w art. 2 ust. 2 ZarzSukU, prowadzi do wniosku, że przedmiotowe rozumienie przedsiębiorstwa w spadku jest szersze niż zakres masy spadkowej po zmarłym przedsiębiorcy. Swoista jest bowiem sytuacja, gdy zmarły przedsiębiorca i jego małżonek pozostawali w ustroju wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej bądź też małżonkowi przedsiębiorcy przysługiwał udział w tym przedsiębiorstwie z tytułu współwłasności ułamkowej. Do przedsiębiorstwa w spadku należy bowiem udział przypadający małżonkowi przedsiębiorcy, który nie wchodzi przecież do masy spadkowej po zmarłym przedsiębiorcy. *A contrario* do art. 2 ust. 2 ZarzSukU, przedsiębiorstwo w spadku nie obejmuje jednak

⁴⁰ W przypadku, gdyby przepis art. 837 k.p.c. nie udzielał ochrony zarządcy sukcesyjnemu, podmiot ten mógłby domagać się ograniczenia odpowiedzialności w drodze powództwa, w trybie procesowym.

całości przedsiębiorstwa, gdy stanowiło ono mienie objęte współwłasnością w częściach ułamkowych przedsiębiorcy i współwłaściciela innego niż małżonek zmarłego. Z uwagi na przedstawione rozwiązanie, ustawodawca daje małżonkowi, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku, jedynie możliwość powołania zarządu sukcesyjnego (art. 12 ust. 1 pkt 1 ZarzSukU). Jeżeli zatem małżonek zmarłego przedsiębiorcy zamierza prowadzić dalej to przedsiębiorstwo, wówczas może on powołać zarządcę sukcesyjnego, licząc się z rozszerzeniem *de facto* zakresu przedmiotowego odpowiedzialności, w przypadku prowadzenia egzekucji przeciwko zarządcy sukcesyjnemu z przedsiębiorstwa w spadku. Egzekucja ta będzie bowiem rozciągać się nie tylko na udział zmarłego przedsiębiorcy, lecz także udział należący do tego małżonka. Mowa tu o udziale, który nie wynika z powołania do spadku, lecz przysługuje temu małżonkowi już w chwili śmierci przedsiębiorcy.

Przedsiębiorstwo w spadku, które stanowi mienie objęte pieczęcią zarządcy sukcesyjnego, wobec którego może być skierowana egzekucja, należy rozumieć w znaczeniu szerszym niż przedsiębiorstwo, którego definicja zawarta jest w art. 55¹ k.c. Jak wskazuje się w literaturze, przedsiębiorstwo można rozumieć w ujęciu podmiotowym, przedmiotowym, jak i funkcjonalnym. Ujęcie przedmiotowe zawarte jest w art. 55¹ k.c.⁴¹ Ponad elementy definicyjne wynikające z prawa materialnego, przedsiębiorstwo w spadku obejmuje bowiem składniki niematerialne i materialne służące do prowadzenia działalności gospodarczej, które nie korzystają z przymiotu zorganizowania w rozumieniu powyższego przepisu. Zdaniem J. Bieluka, w sytuacji, w której przedsiębiorstwo stanowi przedmiot wspólności majątkowej małżeńskiej lub współwłasności ułamkowej małżonków, przedsiębiorstwo w spadku w rozumieniu ZarzSukU musi być natomiast przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 55¹ k.c.⁴²

⁴¹ J. Widło, *Rozporządzanie przedsiębiorstwem*, Kraków 2002, s. 18 i n. Szerzej patrz: M. Pazdan [w:] *System prawa prywatnego. Tom I. Prawo cywilne – część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2007, s. 1001.

⁴² J. Bieluk, *Ustawa o zarządzie...*, *op. cit.*, komentarz do art. 2.

Na szerokie rozumienie zakresu desygnatów pojęcia przedsiębiorstwa w spadku wskazuje także założenie, że jednym przedsiębiorstwem w spadku objęte są wszystkie przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c., wchodzące do majątku przedsiębiorcy w chwili jego śmierci. Kolejnym argumentem jest fakt, iż przedsiębiorstwo w spadku stanowi wyodrębnioną masę majątkową, która podlega poszerzeniu w drodze czynności podejmowanych przez samego zarządcę sukcesyjnego. Przepis art. 837 k.p.c., określając granice odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego w przypadku skierowania egzekucji do majątku objętego jego pieczę, nie daje wskazówek co do momentu ustalenia składników przedsiębiorstwa w spadku. W szczególności nie ogranicza odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego do składników przeznaczonych do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, stanowiących mienie przedsiębiorcy w chwili jego śmierci (art. 2 ust. 1 ZarzSukU). Jak już zaznaczono w początkowej części rozważań, przedsiębiorstwo w spadku obejmuje bowiem także składniki niematerialne i materialne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej, nabyte przez zarządcę sukcesyjnego na podstawie czynności, o których mowa w art. 13 ZarzSukU, w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego albo wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego. Na kształt masy majątkowej obejmującej przedsiębiorstwo w spadku mają zatem wpływ nie tylko czynności zarządcy sukcesyjnego, lecz także czynności zachowawcze podjęte po śmierci przedsiębiorcy.

Na zakończenie warto podkreślić, iż przedmiotowy zakres odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego, ograniczony na mocy art. 837 k.p.c. do powierzonego mu majątku, można ustalić na podstawie wykazu inwentarza przedsiębiorstwa w spadku. Zarządca sukcesyjny niezwłocznie po ustanowieniu zarządu sporządza i składa przed notariuszem wykaz inwentarza przedsiębiorstwa w spadku⁴³, obejmujący składniki

⁴³ Jest to oświadczenie zarządcy sukcesyjnego składane przed notariuszem w postaci protokołu – zob. K. Maj, *Czynności notarialne...*, *op. cit.*, s. 76.

przedsiębiorstwa w spadku, z podaniem ich wartości według stanu i cen z chwili śmierci przedsiębiorcy, a także długi spadkowe związane z działalnością gospodarczą zmarłego przedsiębiorcy i ich wysokość według stanu z chwili śmierci przedsiębiorcy (art. 28 ust. 1 ZarzSukU).

8. Podsumowanie

Podsumowując powyższe uwagi, trzeba podkreślić, iż wprowadzenie instytucji zarządu sukcesyjnego należy przyjąć z aprobatą, przy zaznaczeniu jednak, że jest ona tylko tymczasowym środkiem zmierzającym do zapewnienia ciągłości działalności gospodarczej osób fizycznych. *Ratio legis* ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej z pewnością wychodzi naprzeciw potrzebom przedsiębiorców prowadzących we własnym imieniu działalność gospodarczą, podlegających wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Co jednak istotne, zarząd sukcesyjny jest instytucją nie tylko tymczasową, lecz również fakultatywną. Możliwa jest bowiem kontynuacja działalności gospodarczej zmarłego przedsiębiorcy po jego śmierci bez powoływania zarządcy sukcesyjnego⁴⁴. Należy również zauważyć, że *de lege lata* status zarządcy sukcesyjnego nie jest jednoznaczny, przy uwzględnieniu statusu innych podmiotów wykonujących czynności w ramach przedstawicielstwa. Wątpliwości instytucjonalne budzi zaszeregowanie zarządcy sukcesyjnego w ramach instytucji przedstawicielstwa bądź też instytucji zbliżonych do przedstawicielstwa.

Nowe brzmienie przepisów regulujących sądowe postępowanie egzekucyjne wychodzi naprzeciw sytuacjom sprawowania przez zarządcę sukcesyjnego pieczy nad przedsiębiorstwem w spadku, do którego została skierowana egzekucja. Na gruncie postępowania egzekucyjnego status zarządcy sukcesyjnego został zrównany ze statusem zarządcy masy majątkowej, kuratora spadku oraz wykonawcy testamentu.

⁴⁴ P. Blajer, *Zarząd sukcesyjny...*, *op. cit.*, s. 30.

Status tych podmiotów jest bowiem analogiczny w zakresie wyłączenia konieczności zastrzeżenia w tytule wykonawczym ograniczenia odpowiedzialności dłużnika, gdy świadczenie zostało zasądzone od zarządcy sukcesyjnego z powierzonego im majątku, zmian w prawie rozporządzania mieniem wywołanych ustanowieniem zarządcy masy majątkowej oraz w zakresie konieczności uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko osobie sprawującej zarząd majątkiem spadkowym, w tym przedsiębiorstwem w spadku. Zarządca sukcesyjny posiada status podmiotu postępowania egzekucyjnego. Jego pozycja w tym postępowaniu powinna być oparta na założeniach teorii zastępstwa pośredniego, występującego w postaci subrogacji procesowej.

**STRESZCZENIE Wybrane uwagi dotyczące postanowień
wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy
z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych**

Wejście w życie ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych spowodowało liczne zmiany w przebiegu sądowego postępowania egzekucyjnego. Zmiany te objęły zagadnienia związane z ustalaniem kosztów komorniczych. Artykuł koncentruje się na omówieniu postanowień wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 u.k.k. Porównano postanowienia o ustaleniu kosztów postępowania wynikające z art. 770 k.p.c. do postanowień, o których mowa w art. 21 ust. 1 u.k.k. Poddano analizie funkcję postanowień wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 u.k.k., ich cechy szczególne oraz to, czy wszystkie prawomocne postanowienia wydawane na podstawie art. 21 ust. 1 u.k.k. są tytułami wykonawczymi. Dokonana analiza umożliwiła postawienie zasadnych postulatów de lege ferenda, których przyjęcie może mieć korzystny wpływ na przebieg całego postępowania egzekucyjnego.

Słowa klucze: *opłata egzekucyjna, postanowienie, komornik, ustawa o kosztach komorniczych*

**SUMMARY Selected Remarks Regarding Decisions
Issued on the Basis of Art. 21 Paragraph 1 u.k.k.**

The entry into force of the Act on Court Bailiffs and the Law on bailiff costs resulted in many changes in the course of court enforcement proceedings. These changes included issues related to the determination of bailiff costs. The article focuses on discussing on decisions issued on the basis of art. 21 paragraph 1 u.k.k. The article compares the provisions on determining the costs of proceedings on the basis of art. 770 k.p.c. to the provisions which were referred in art. 21 paragraph 1 u.k.k. The function of decisions issued on the basis of art. 21 paragraph 1 u.k.k. have been analyzed. The analysis takes into consideration special features of the decisions issued and whether all legal valid provisions issued on the basis of art. 21 paragraph 1 u.k.k. are enforcement titles. The performed analysis made it possible to set appropriate de lege ferenda postulates, adoption of which may have a beneficial effect on the course of the entire enforcement proceedings.

Keywords: *enforcement fee, decision, bailiff, law on bailiff costs*

Wybrane uwagi dotyczące postanowień wydawanych na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych

1. Wprowadzenie

Wejście w życie ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹ oraz ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych² spowodowało liczne zmiany w przebiegu sądowego postępowania egzekucyjnego. Zmiany te objęły m.in. zagadnienia związane z ustalaniem kosztów komorniczych. Jedną z ważniejszych zmian w tym zakresie jest wynikający z art. 21 ust. 1 u.k.k. obowiązek ustalania opłaty egzekucyjnej w ciągu roku od momentu wszczęcia egzekucji. Warto więc dokonać analizy wydawanych w tym trybie postanowień. W tym celu należy porównać postanowienie o ustaleniu kosztów

¹ Dz.U. z 2018 r., poz. 771 ze zm.

² Dz.U. z 2018 r., poz. 770; dalej: u.k.k.

postępowania z art. 770 k.p.c.³ do postanowień z art. 21 ust. 1 u.k.k. Pozwoli to stwierdzić, czy są to postanowienia tożsame, czy też mają odmienny charakter i dotyczą różnych zagadnień. Konieczne jest również zwrócenie uwagi na funkcję, jaką spełniają postanowienia ustalające opłaty wydawane na podstawie art. 21 ust. 1 u.k.k. Umożliwi to także zgłoszenie stosownych postulatów *de lege ferenda*, których przyjęcie może mieć korzystny wpływ na przebieg całego postępowania egzekucyjnego.

2. Postanowienia o ustaleniu kosztów i postanowienia ustalające opłatę a art. 770 k.p.c.

Zgodnie z art. 770 § 1 k.p.c. dłużnik zwraca wierzycielowi koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji, które są egzekwowane wraz ze świadczeniem. Komornik przeprowadzający egzekucję, kończąc postępowanie, wydaje postanowienie, w którym ustala koszty prowadzonego postępowania egzekucyjnego⁴. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że dla prawidłowego zrozumienia znaczenia regulacji zawartej w dwóch pierwszych paragrafach art. 770 k.p.c. decydującą rolę odgrywa przepis art. 770¹ k.p.c., zgodnie z którym prawomocne postanowienie komornika przyznające zwrot kosztów postępowania egzekucyjnego podlega wykonaniu, bez potrzeby zaopatrywania go w klauzulę wykonalności. Analiza przywołanych przepisów prowadzi do wniosku, iż § 1 oraz § 2 art. 770 k.p.c. odnoszą się do dwóch odmiennych sytuacji występujących w trakcie sądowego postępowania egzekucyjnego. Artykuł 770 § 1 k.p.c. dotyczy sytuacji, w której koszty egzekucji są egzekwowane wraz z egzekwowanym świadczeniem. W takim przypadku postępowanie egzekucyjne nie zostało zakończone, a skuteczność egzekucji umożliwia bieżące egzekwowanie kosztów. Ta część art. 770 k.p.c. odnosi się więc do sposobu pokrywania kosztów komorniczych w toku postępowania.

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360); dalej: k.p.c.

⁴ Art. 770 § 2 k.p.c.

Innej kwestii dotyczy § 2 art. 770 wraz z art. 770¹ k.p.c., gdyż odnosi się do sytuacji, w której ma nastąpić rozliczenie kosztów postępowania egzekucyjnego już zakończonego. W takim przypadku komornik sądowy ustala postanowieniem koszty egzekucji. Ta część art. 770 k.p.c. reguluje więc nie tyle sposób pokrywania kosztów, co ich ustalania. Artykuł 770 k.p.c. dotyczy zagadnień związanych z zakończeniem postępowania (ustalenie kosztów) oraz z przebiegiem postępowania (sposób pokrywania kosztów w toku postępowania). Przedmiotowy przepis zawiera dwie normy prawne odnoszące się do kosztów egzekucyjnych.

Podobnie przepis art. 21 ust. 1 u.k.k. odnosi się do dwóch zagadnień związanych z opłatami egzekucyjnymi. Zgodnie z tym przepisem komornik sądowy ustala wysokość opłat ściągniętych i należnych odrębnym postanowieniem wydawanym nie rzadziej niż co roku⁵, chyba że postępowanie trwa krócej niż rok. Wskazuje to na różnicę między postanowieniem o ustaleniu kosztów kończącym postępowanie a postanowieniem ustalającym opłatę po upływie roku od jej wszczęcia bądź od wcześniejszego ustalenia opłaty. Z tej regulacji można wywnioskować, że komornik wydaje postanowienie o ustaleniu opłaty nie rzadziej niż co roku, ale w przypadkach, gdy postępowanie trwa krócej niż rok, jest zwolniony z tegoż obowiązku, ponieważ zostało już wydane postanowienie o ustaleniu kosztów, które zakończyło postępowanie. Dalsza część art. 21 ust. 1 u.k.k. wskazuje, iż w każdym postępowaniu komornik sądowy ustala wysokość opłat ściągniętych i należnych w postanowieniu o umorzeniu postępowania albo w postanowieniu o zakończeniu postępowania w inny sposób.

Należy uznać, że w dwóch pierwszych paragrafach art. 770 k.p.c. jest mowa o różnych zagadnieniach związanych z kosztami egzekucyjnymi: sposobem ich pokrywania oraz ich ustalaniem. Natomiast art. 21 ust. 1 u.k.k. zawiera normy prawne dotyczące tych dwóch zagadnień, ponieważ reguluje wydawanie dwóch różnych postanowień. Pierwsze z nich ma

⁵ Zawarte w art. 21. ust. 1 u.k.k. sformułowanie „co roku” należy rozumieć jako okres roku, który rozpoczyna się w dniu wszczęcia postępowania egzekucyjnego (zob. I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 117).

charakter powtarzalny – jest ono wydawane w toku postępowania egzekucyjnego nie rzadziej niż raz na rok i nie ma charakteru postanowienia kończącego sprawę. Postanowieniem takim komornik dokonuje ustalenia opłat pobranych i ściągniętych w toku sprawy. Z jednej strony nie wyklucza ono, że w toku sprawy zostaną ustalone lub ściągnięte dalsze opłaty, które nie zostały w nim ustalone. Z drugiej zaś strony takie postanowienie dotyczy wyłącznie tych opłat, które nie zostały wcześniej ustalone w innym postanowieniu. Przykładowo, jeśli w toku sprawy wydano trzy takie postanowienia, to drugie z nich będzie obejmowało te opłaty, które zostały pobrane po wydaniu pierwszego postanowienia. Natomiast trzecie obejmie opłaty pobrane po wydaniu drugiego postanowienia. Należy więc uznać, że postanowienia takie nie mają charakteru kompleksowego⁶.

Drugim rodzajem postanowień są postanowienia kończące sprawę. Nie tylko ustalają one koszty, ale stanowią również faktyczne zakończenie postępowania egzekucyjnego bądź też stwierdzenie jego zakończenia. W postanowieniu końcowym ustalającym koszty całego postępowania komornik sądowy uwzględnia koszty obejmujące opłaty ściągnięte i należne, które zostały już ustalone wcześniejszymi postanowieniami⁷. Postanowienie takie ma kompleksowy charakter nie tylko ze względu na fakt, że obejmuje wszystkie ustalone już opłaty, lecz również dlatego, że obejmuje ono koszty komornicze, a nie jedynie opłaty⁸.

⁶ O czym więcej w dalszej części niniejszego artykułu. Autor, w celu ułatwienia wyводу, dla określenia tego typu postanowień dalej będzie używał terminu „postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania”.

⁷ M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Simbierowicza, M. Świtekowskiego, Warszawa 2018, s. 638–639.

⁸ Autor, w celu ułatwienia dalszego wyводу, dla określenia tego typu postanowień będzie używał terminu „kończące postępowanie postanowienie ustalające koszty”. Warto w tym miejscu odnieść się do poruszonej w doktrynie kwestii możliwości zaskarżenia tego typu postanowienia w zakresie ustalonych już wcześniej opłat. Jedynie częściowo można zgodzić się z poglądem, że w przypadku opłat, które zostały ustalone postanowieniem ustalającym opłatę w toku postępowania, a następnie uwzględnione w kończącym postępowanie postanowieniu ustalającym koszty, termin do zaskarżenia czy złożenia wniosku o obniżenie opłaty biegnie od dnia doręczenia postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania (zob. M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, *op. cit.*, s. 639). Należy bowiem zaznaczyć, że z pewnością pogląd ten nie będzie zasadny w sytuacji, gdy skarga

3. Funkcja postanowień ustalających opłatę w toku postępowania

Zważywszy na fakt, że instytucja postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania nie występowała w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji⁹, konieczne jest rozważenie, jaką funkcję ma spełniać to postanowienie.

Na etapie prac nad u.k.k. wskazywano na deklaratoryjny charakter postanowienia o ustaleniu opłaty w toku postępowania¹⁰. Postanowienie o charakterze deklaratoryjnym nie kształtuje zaś stosunków prawnych, a jedynie je potwierdza. Celem ustawodawcy było zatem nałożenie obowiązku wydawania co roku postanowień, które będą potwierdzały pobranie opłat, a więc *de facto* informowały o tychże opłatach.

bądź wniosek o miarkowanie będą dotyczyć wszystkich ustalonych w sprawie opłat egzekucyjnych jako swoistej całości, ponieważ opłaty te są ustalane jako całość dopiero w kończącym postępowanie postanowieniu o ustaleniu kosztów. Przykładowo, może dojść do sytuacji, w której dłużnik zaskarży kończące postępowanie postanowienie o ustaleniu kosztów, podnosząc, że łączna wysokość wszystkich pobranych opłat w sprawie przekracza kwotę maksymalnych opłat. W takim przypadku sąd, rozstrzygając skargę dłużnika, powinien uwzględnić wszystkie opłaty bez względu na to, czy były one już wcześniej ustalane w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania. Konieczne w takiej sytuacji byłoby bowiem odniesienie się do całości pobranych w sprawie opłat, a nie tylko do ich części. Natomiast w kończącym sprawę postanowieniu ustalającym koszty postępowania ustala się opłaty egzekucyjne, które zostały już wcześniej ustalone w postanowieniu ustalającym opłaty w toku sprawy, w tym zakresie, w jakim ustala on całość opłat w toku całego postępowania. Uznanie poglądu, że dłużnik nie może zaskarżyć w kończącym sprawę postanowieniu o ustaleniu kosztów opłat, które zostały już ustalone w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania, doprowadziłoby w konsekwencji do takiej sytuacji, że dłużnik w wielu przypadkach zostałby pozbawiony możliwości zaskarżenia całości kosztów w sprawie. Przed wydaniem kończącego postępowanie postanowienia ustalającego koszty, byłyby wydawane postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania, a w żadnym z tych postanowień nie ustalono by całościowo opłaty w sprawie. Należy więc uznać, że nawet jeśli część opłaty była już uprzednio ustalona w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania, to i tak może zostać zaskarżona w tym zakresie, w jakim stanowi ona część całości ustalonych kosztów. Komornik w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania ustala bieżącą opłatę za dany rok, ale dopiero w kończącym postępowanie postanowieniu o ustaleniu kosztów ustala całość kosztów, w tym opłat. Należy więc przyjąć, że w przypadku, gdy skarga dłużnika dotyczy całości opłat pobranych w sprawie, a nie jedynie opłat pobranych w określonym okresie, termin na jej wniesienie płynie od dnia otrzymania kończącego postępowanie postanowienia o ustaleniu kosztów.

⁹ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309; dalej: u.k.s.e.

¹⁰ Zob. Druk sejmowy nr 1581 z dnia 24 maja 2017 r., *Omówienie wyników konsultacji*, s. 75.

Postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania egzekucyjnego, poprzez swój deklaratoryjny charakter, zmierzają do zapewnienia jasności i przejrzystości pobieranych przez komorników sądowych opłat egzekucyjnych. Odbywa się to na zasadzie nałożenia obowiązku ich bieżącego ustalania, tak aby strony postępowania zostały o tych opłatach poinformowane. Należy zatem uznać, że zasadniczą funkcją postanowień ustalających opłatę w toku postępowania jest funkcja informacyjna. Postanowieniem tym komornik informuje strony, jakie opłaty zostały pobrane w ciągu roku prowadzenia postępowania.

4. Cechy szczególne postanowień ustalających opłatę w toku postępowania oraz kończących postępowanie postanowień o ustaleniu kosztów

Warto wskazać na pewne cechy szczególne postanowień ustalających opłatę w toku postępowania, które znacząco odróżniają to postanowienie od kończących postępowanie postanowień o ustaleniu kosztów. Po pierwsze, postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania swoim zakresem obejmują jedynie opłaty egzekucyjne. Wynika to wprost z art. 21 ust. 1 u.k.k. Brakuje podstaw do ustalenia w ramach tego typu postanowień wydatków gotówkowych. Postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania ma więc charakter fragmentaryczny, ponieważ odnosi się wyłącznie do określonej kategorii kosztów komorniczych, którą stanowią opłaty egzekucyjne.

Kolejną ważną cechą postanowień o ustaleniu opłaty w toku postępowania jest ich czasowy charakter. Postanowienia te wydawane są bowiem po upływie określonego czasu, a nie po zakończeniu postępowania bądź określonego etapu egzekucji, jak może to mieć miejsce w przypadku egzekucji z nieruchomości. W związku z tym fragmentaryczny charakter postanowień ustalających opłatę w toku postępowania odnosi się nie tylko do rodzaju kosztów egzekucyjnych, jakich one dotyczą, lecz również do okresu, który one obejmują.

Podobnie, cechą charakterystyczną postanowień ustalających opłatę w toku postępowania jest brak faktycznej możliwości obciążania nimi stron postępowania egzekucyjnego. Opłaty egzekucyjne są bowiem egzekwowane wraz z dochodzonym roszczeniem. Oznacza to, że są one na bieżąco egzekwowane od dłużnika. Natomiast jeżeli wierzyciel zostanie obciążony opłatami, to będzie się to wiązało z zakończeniem postępowania. Obciążenie kosztami faktycznie może nastąpić jedynie w związku z zakończeniem postępowania, ponieważ w innym przypadku mogłoby dojść do sytuacji, w której komornik obciążyłby stronę, nie mając wiedzy na temat tego, w jaki sposób postępowanie zostanie zakończone, a tym samym, który przepis znajdzie zastosowanie w danej sprawie. Wydając postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania, komornik sądowy nie jest w stanie określić, w jaki sposób zakończy się dane postępowanie, choćby z tego powodu, że wierzyciel może złożyć wniosek o umorzenie postępowania na podstawie art. 825 pkt 1 k.p.c. Komornik sądowy może obciążać stronę kosztami wyłącznie w sytuacji, kiedy kończy sprawę, a więc wydając kończące sprawę postanowienie o ustaleniu kosztów. Nie jest więc możliwe obciążenie strony postępowania opłatą w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania, ponieważ to sposób zakończenia sprawy stanowi przesłankę do określenia, która ze stron powinna zostać obciążona kosztami.

Komornik sądowy powinien jednak wskazać, od kogo daną opłatę wyegzekwował. Również pod tym względem należy uznać, że postanowienie o ustaleniu opłaty egzekucyjnej ma fragmentaryczny charakter, ponieważ nie obejmuje ono wszystkich rozstrzygnięć dotyczących kosztów, które z kolei powinny znaleźć się w kończącym sprawę postanowieniu o ustaleniu kosztów.

Trzeba zatem podkreślić, że cechą szczególną postanowienia o ustaleniu opłaty w toku postępowania jest jego fragmentaryczny charakter, który wynika z ograniczeń jego rozstrzygnięć. Fragmentaryczność postanowień o ustaleniu opłaty egzekucyjnej w toku sprawy w sposób istotny odróżnia te postanowienia od kończących postępowanie postanowień o ustaleniu kosztów.

Jak słusznie zauważa się w doktrynie, ustawodawca nie przesądził wzajemnego stosunku postanowień ustalających opłatę w toku postępowania oraz kończących postępowanie postanowień o ustaleniu kosztów oraz zakresu związania nimi¹¹. Niemniej opłaty ustalone w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania powinny być zawarte również w kończącym postępowanie postanowieniu o ustaleniu kosztów. Kończące postępowanie postanowienie o ustaleniu kosztów powinno bowiem obejmować wszelkie koszty, które zostały poniesione w toku postępowania egzekucyjnego. Postanowienie to ma więc charakter całościowy i jego zadaniem jest ustalenie wszelkich kosztów poprzez ich kompleksowe rozliczenie, obciążenie nimi danej strony oraz wezwanie do ich pokrycia. Postanowienie takie powinno zawierać w swojej treści rozstrzygnięcie, która ze stron jest obciążona kosztami.

5. Kończące postępowanie postanowienie o ustaleniu kosztów oraz postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania jako tytuły egzekucyjne

Zgodnie z art. 770¹ k.p.c. prawomocne postanowienie przyznające zwrot kosztów stanowi podstawę do wszczęcia egzekucji. Należy jednak rozważyć, czy charakter tytułu egzekucyjnego rzeczywiście mają wszystkie postanowienia o ustaleniu kosztów, czy też art. 770¹ k.p.c. dotyczy jedynie określonych postanowień.

Zważywszy na fakt, że postanowienie ustalające opłaty w toku postępowania nie obejmuje wszystkich kosztów w sprawie, a jedynie opłaty, należy uznać, że po uprawomocnieniu nie jest ono tytułem wykonawczym. Artykuł 770¹ k.p.c. dotyczy bowiem postanowień, o których mowa w art. 770 § 2 k.p.c. Natomiast art. 770 § 2 k.p.c. nie odnosi się do postanowień ustalających opłatę w toku postępowania, chociaż częściowo dotyczy sytuacji, w której takie postanowienia są wydawane. Za taką interpretacją przemawia również funkcja tych postanowień.

¹¹ A. Mendrek [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2018, s. 516.

Istnieje obawa, że w przypadku ewentualnego uznania, iż prawomocne postanowienia o ustalaniu opłaty w toku postępowania stanowią tytuł wykonawczy, nader często mogłoby dochodzić do sytuacji dublowania tytułów odnoszących się do tych samych opłat. Opłaty ustalone w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania zostałyby bowiem uwzględnione także w kończącym sprawę postanowieniu o ustaleniu kosztów. W efekcie, po zakończeniu postępowania mogłyby istnieć dwa osobne postanowienia odnoszące się do tych samych kwot¹², mające charakter tytułu wykonawczego.

Ponadto postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania, ze względu na swój fragmentaryczny charakter, nie zawiera wszystkich rozstrzygnięć, które powinien zawierać tytuł wykonawczy. Należy bowiem uznać, że postanowienie komornika sądowego będące tytułem wykonawczym winno zawierać rozstrzygnięcie tego, kto jest obciążony kosztami wskazanymi w tymże postanowieniu. Bez tego rozstrzygnięcia niemożliwe jest ustalenie, przeciwko komu do prowadzenia egzekucji uprawnienia dany tytuł. Postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania nie może zaś obciążać strony postępowania opłatą, ponieważ w chwili wydania tegoż postanowienia sprawa nie została jeszcze zakończona¹³. Nie jest również możliwe przyznanie stronie zwrotu kosztów w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania.

Na niemożność uznania postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania za tytuł egzekucyjny wskazuje również art. 826 k.p.c., zgodnie z którym umorzenie postępowania powoduje uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych. Brakuje podstaw, aby uznać, że postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania nie podlegają tej regulacji, ponieważ wydawane w toku postępowania postanowienia dotyczące kosztów stanowią

¹² Warto zaznaczyć, że zagadnienie to częściowo odnosi się do dość często wydawanych w praktyce postanowień ustalających wysokość kosztów zastępstwa prawnego w toku postępowania. W ocenie autora niniejszego artykułu, po uprawomocnieniu nie są one tytułami wykonawczymi.

¹³ Należy jednak zaznaczyć, że postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania winno wskazywać, od kogo dana opłata została wyegzekwowana.

jedną z czynności egzekucyjnych. W związku z czym, wraz z wydaniem postanowienia kończącego postępowanie, uchyleniu ulegają wydane w tymże postępowaniu postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania¹⁴.

Należy zatem uznać, że jedynie prawomocne kończące postępowanie postanowienie o ustaleniu kosztów stanowi tytuł wykonawczy, o którym mowa w art. 770¹ k.p.c. Natomiast prawomocne postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania nie mogą być uznane za tytuł uprawniający do wszczęcia egzekucji.

6. Postulaty *de lege ferenda*

Mając na uwadze omówione zagadnienia, warto zgłosić postulat dokonania poprawek w art. 21 ust. 1 u.k.k. Celem będzie zmiana charakteru postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania. W ocenie autora niniejszego artykułu, konieczne jest zastąpienie zawartego w art. 21 ust. 1 u.k.k. obowiązku ustalania opłaty egzekucyjnej nie rzadziej niż co roku, obowiązkiem rozliczenia kosztów komorniczych nie rzadziej niż co roku¹⁵. Za proponowaną zmianą przemawia fakt, że takie postanowienie dotyczyłoby wszystkich poniesionych w danym okresie kosztów, a nie wyłącznie opłat. Rozliczenie obejmowałoby swoim zakresem zarówno opłaty, jak i wydatki gotówkowe. Jednocześnie umożliwiłoby stronom zapoznanie się ze wszystkimi kosztami poniesionymi na danym etapie sprawy, a nie wyłącznie z opłatami¹⁶. Byłoby ono więc bardziej komplementarne

¹⁴ Zob. uzasadnienie uchwały SN z dnia 8 marca 2013 r., III CZP 1/13, OSNC 2013/12/136.

¹⁵ W ocenie autora niniejszego artykułu, już teraz postanowienie o ustaleniu opłaty w toku postępowania, mimo że *de iure* ustala opłatę egzekucyjną, to z racji swego fragmentarycznego charakteru, *de facto* upodabnia się do jej rozliczenia, ponieważ nie zawiera rozstrzygnięcia co do tego, kto jest obciążony ustaloną opłatą.

¹⁶ Warto w tym miejscu zaznaczyć, że do takiego postanowienia znajdowałby zastosowanie art. 3 ust. 1 u.k.k. w tym zakresie, że komornik określałby wysokość kosztów z rozbiciem na poszczególne rodzaje opłat i wydatków oraz wskazywałby, do jakiej wysokości i przez kogo zostałyby one uiszczone. Komornik nie wskazywałby jednak osoby obciążonej kosztami komorniczymi. W postulowanym postanowieniu nie znajdowałby jednak zastosowania zd. 2 art. 3 ust. 1 u.k.k., ponieważ postanowienie to nie byłoby postanowieniem o pobraniu kosztów komorniczych, a jedynie o rozliczeniu dotychczasowych kosztów komorniczych.

i lepiej spełniałoby funkcję informacyjną, ponieważ strony mogłyby zapoznać się ze wszystkimi kosztami dotyczącymi danego okresu.

Za postulowaną zmianą przemawia również fakt, że taka regulacja rozwiązałaby wszelkie wątpliwości dotyczące terminu zaskarżania lub składania wniosku o miarkowanie ustalonej opłaty. Zgodnie z obecnie przyjętymi regulacjami istnieje obawa, że ta sama opłata egzekucyjna może być dwukrotnie ustalana. Najpierw w postanowieniu ustalającym opłatę w toku postępowania, a następnie jako część całości ustalanych kosztów w kończącym sprawę postanowieniu ustalającym koszty¹⁷. Zmiana postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania na postanowienie rozliczające koszty umożliwiłaby uniknięcie sytuacji, które mogą być dość problematyczne w swoich skutkach. Przyjęta regulacja sprawia bowiem, że w praktyce mogą powstawać wątpliwości co do tego, czy strona w danym wypadku zaskarża opłatę ustaloną postanowieniem ustalającym opłatę w toku postępowania jako osobną kwotę czy jako element całości poniesionych kosztów komorniczych. A będzie to miało istotny wpływ na bieg terminu do złożenia skargi bądź wniosku o miarkowanie opłaty.

Postulowana zmiana wydaje się w pełni zasadna również z perspektywy art. 773¹ § 3 k.p.c., który nakazuje komornikom sądowym rozliczenie kosztów postępowania przy przekazywaniu sprawy. Postanowienie ustalające opłatę w toku postępowania zostałoby bowiem zrównane z postanowieniem rozliczającym koszty przy przekazywaniu sprawy do innego komornika sądowego. Zatem wydanie postanowienia rozliczającego koszty przy przekazaniu sprawy spełniałoby wymogi postanowienia rozliczającego koszty w sprawie. Umożliwiłoby to uniknięcie zbędnego powielania wydawanych w sprawie postanowień. W obowiązującym od dnia 1 stycznia 2019 r. stanie prawnym może dochodzić do sytuacji, w których jedną z pierwszych czynności komornika przejmującego postępowanie będzie wydanie postanowienia ustalającego

¹⁷ Szerzej o tym w przypisie nr 8.

opłatę w toku postępowania, mimo że uprzednio prowadzący sprawę komornik wydał już postanowienie, w którym rozliczył dotychczasowe koszty.

Warto również zaznaczyć, że jeśli wolą ustawodawcy było nadanie postanowieniu o ustaleniu opłaty w toku postępowania charakteru deklaratywnego, to bardziej właściwe byłoby zastąpienie ustalania opłaty nie rzadziej niż co roku na jej rozliczenie nie rzadziej niż co roku.

Postulowana zmiana jest więc w pełni zasadna i może mieć pozytywny wpływ na przebieg postępowania egzekucyjnego. Przyczyniłaby się ona również do ułatwienia rozstrzygnięcia tego, kiedy dana opłata została ustalona¹⁸. Spowodowałaby również rozszerzenie zakresu wydawanych postanowień ustalających opłatę w toku postępowania o wydatki gotówkowe. Poprzez zrównanie jej z postanowieniem rozliczającym koszty przy przekazaniu postępowania, miałyby także pozytywne skutki procesowe, które sprowadzałyby się do uniknięcia powielania wydawanych w sprawie postanowień dotyczących *de facto* tych samych kwot.

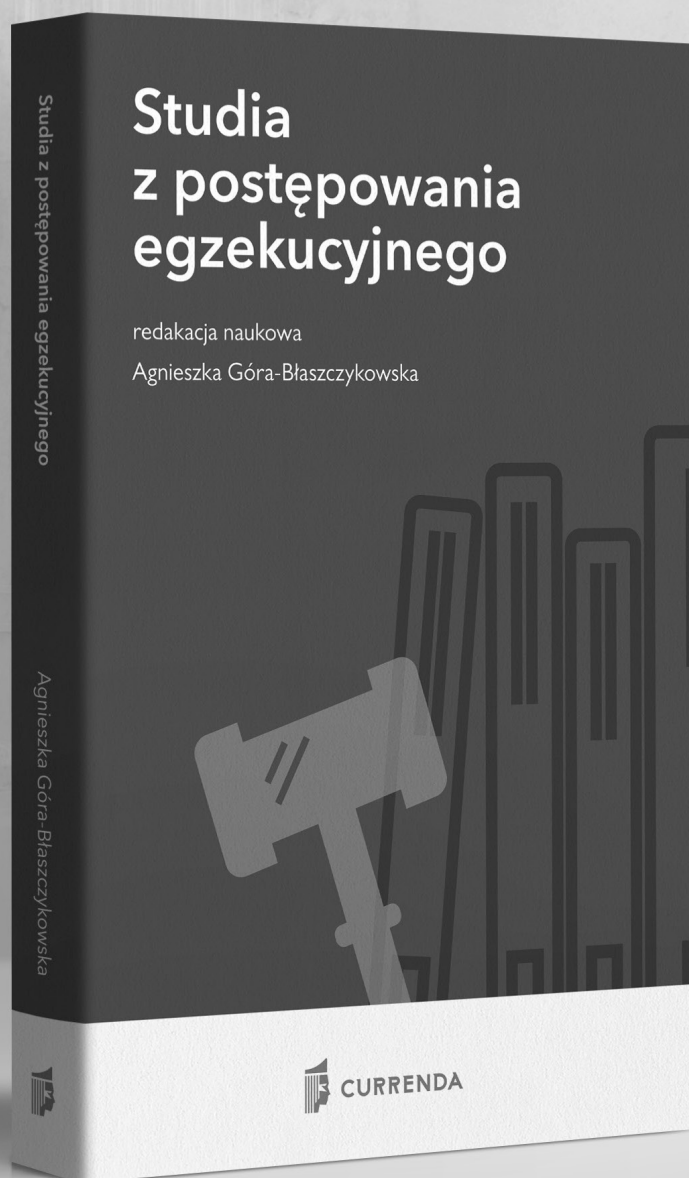
7. Podsumowanie

Wejście w życie u.k.k. spowodowało wprowadzenie do systemu egzekucji – niewystępującej w uprzednio obowiązujących przepisach u.k.s.e. – instytucji postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania. Postanowienia o ustalaniu opłaty w toku postępowania w sposób istotny różnią się od kończących sprawę postanowień ustalających koszty. Zasadnicza różnica sprowadza się do fragmentarycznego charakteru postanowień o ustaleniu opłaty w toku postępowania. Konsekwencją odmienności tychże postanowień jest to, że postanowienia ustalające opłatę w toku postępowania nie można uznać za tytuł wykonawczy, o którym mowa w art. 770¹ k.p.c. Natomiast w celu zapewnienia jasności i przejrzystości zagadnień dotyczących tytułów wykonawczych oraz

¹⁸ W ocenie autora niniejszego artykułu, ustalanie kosztów oraz ich rozliczanie nie stanowią pojęć tożsamyh.

charakteru wydawanych przez komornika sądowego postanowień, konieczne jest podniesienie postulatu *de lege ferenda* w zakresie zastąpienia obowiązku wydawania co roku postanowienia ustalającego opłatę w toku postępowania obowiązkiem rozliczania co roku kosztów komorniczych. Zmiana ta korzystnie wpłynie na całe postępowanie egzekucyjne oraz ułatwi stronom postępowania zapoznanie się ze wszystkimi kosztami w sprawie.

Studia z postępowania egzekucyjnego już w sprzedaży!

Maksymalnie
zwiększ
efektywność
swojej
kancelarii
komorniczej

Bądź na bieżąco
z aktualnymi
przepisami
dotyczącymi
postępowania
egzekucyjnego!

Nie zwlekaj i odwiedź
stronę Wydawnictwa Currenda

www.sklep.currenda.pl

**STRESZCZENIE O zakresie kognicji sądu egzekucyjnego
związanej z operatem szacunkowym służącym
za podstawę dokonywanego opisu i oszacowania
nieruchomości. Uwagi na tle wyroku SN
z dnia 26 stycznia 2018 r. (II CSK 117/17)**

W artykule poruszono, budzące spore wątpliwości w praktyce, zagadnienia dotyczące relacji zachodzących między operatem szacunkowym a sporządzonym na jego podstawie opisem i oszacowaniem nieruchomości w toku prowadzonej egzekucji. Przedmiotem odniesienia stały się także kwestie sprawowanego przez sąd egzekucyjny nadzoru judykacyjnego nad komornikiem i wykorzystywanych w tym zakresie środków prawnych. Całość tych zagadnień została przedstawiona na tle stanowiska zajmowanego przez sądy powszechne oraz wyrażonego następnie przez Sąd Najwyższy. Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że na sądzie sprawującym nadzór nad egzekucją z nieruchomości spoczywa zawsze powinność zbadania, czy wykorzystany przez komornika w celu sporządzenia opisu i oszacowania operat szacunkowy spełnia niezbędne wymogi określone w przepisach prawa.

Słowa kluczowe: egzekucja z nieruchomości, operat szacunkowy, opis i oszacowanie, nadzór judykacyjny

**SUMMARY The Scope of the Court's Jurisdiction
Related to the Estimated Report used as the Basis for
the Description and Estimation of the Real Estate.
Comments Against the Supreme Court Judgment
Dated 26th of January 2018 (II CSK 117/17)**

The article discusses the issues of relations between the valuation survey and the description of the property as well as the estimate of the real estate in the course of the conducted execution, which raises considerable doubts in practice. The issues of judicial supervision over the bailiff and the legal measures used in this area were also referred to by the enforcement court. All these issues are presented against the background of the position taken by common courts and subsequently expressed by

the Supreme Court. The analysis carried out leads to the conclusion that the court supervising the real estate always has the duty to examine whether the valuation survey used by the bailiff to prepare the description and estimate meets the necessary requirements specified in the law.

Keywords: *execution enforced on real estate, valuation survey, description and estimation, judicial supervision*

O zakresie kognicji sądu egzekucyjnego związanej z operatem szacunkowym służącym za podstawę dokonywanego opisu i oszacowania nieruchomości

Uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2018 r. (II CSK 117/17)

1. Wprowadzenie

W wyroku wydanym dnia 26 stycznia 2018 r.¹ Sąd Najwyższy (dalej: SN) zawarł istotne dla praktyki wskazówki, które spotkały się z rozbieżnym przyjęciem ze strony przedstawicieli doktryny². Doniosłość tego

¹ Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2018 r., II CSK 117/17, niepubl.

² Zob. M. Domagalski, *Sąd ma aktywnie nadzorować komornika*, Rzeczpospolita z dnia 16 kwietnia 2018 r., gdzie przytoczono stanowisko F. Zedlera, aprobujące wypowiedź SN, oraz pogląd J. Świeczkowskiego, krytyczny wobec wydanego orzeczenia.

orzeczenia przejawia się w jego znaczeniu dla wytyczenia prawidłowej drogi prowadzenia egzekucji z nieruchomości. Z uwagi na to, że analizowane rozstrzygnięcie nie zostało szerzej upowszechnione, a w kategoriach dostępności uznawane jest ono za niepublikowane, wypada przytoczyć tezy sentencji wyroku SN z dnia 26 stycznia 2018 r. oraz przesłanki, którymi kierował się Sąd, wydając takiej treści judykat. Ustalenia te staną się bardziej przejrzyste, gdy prześledzi się wcześniejszy tok rozumowania Sądu Okręgowego (dalej: SO) i Sądu Apelacyjnego (dalej: SA).

Teza poddanego analizie orzeczenia SN ma następujące brzmienie:

- 1) Jeżeli operat szacunkowy ma posłużyć komornikowi za podstawę opisu i oszacowania oraz oznaczenia sumy oszacowania, nie ma podstaw do odstąpienia od reguł określonych w art. 156 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 2147 ze zm.)³. Organ egzekucyjny, podobnie jak sąd, nie jest władny samodzielnie ocenić, czy wartość nieruchomości określona w opinii uległa zmianie. Spoczywa na nim natomiast powinność sprawdzenia, w ramach kontroli wymagań formalnych operatu, czy w świetle art. 156 ust. 3 ustawy nie upłynął czas, w którym operat może być wykorzystany, a w razie potrzeby – uzyskania potwierdzenia aktualności operatu przez rzeczoznawcę majątkowego. Na rzecz takiej wykładni przemawiają również argumenty funkcjonalne, związane z ochroną interesu stron postępowania egzekucyjnego, jeżeli wziąć pod uwagę, że art. 951 k.p.c. dotyczy zmian w stanie nieruchomości, do których dochodzi między opisem i oszacowaniem a terminem licytacyjnym. Odrzucenie stosowania art. 156 ust. 3 i 4 ustawy skutkowałoby zatem brakiem klarownych reguł co do konsekwencji upływu czasu i zmiany warunków rzucających na wycenę w okresie po sporządzeniu operatu szacunkowego, lecz przed dokonaniem na jego podstawie opisu i oszacowania.
- 2) Na sądzie sprawującym nadzór nad egzekucją spoczywa powinność zbadania, czy wykorzystany przez komornika w celu sporządzenia

³ Dalej: u.g.n.

opisu i oszacowania operat szacunkowy spełniał niezbędne wymagania, w tym wynikające z art. 156 ust. 3 ustawy. Od obowiązku tego nie zwalnia ustalenie, że opis i oszacowanie nie zostały zaskarżone skargą na czynności komornika. W przepisach o postępowaniu egzekucyjnym brakuje podstaw do konstruowania ogólnej zasady, według której zaniechanie złożenia skargi na czynności komornika wyłącza możliwość korekty niezaskarżonej czynności w trybie nadzoru judykacyjnego realizowanego z urzędu⁴.

2. Stan faktyczny i prawny będący podstawą ustaleń poczynionych przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy

W opisywanej sprawie poszkodowany, będąc powodem, domagał się od Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Rejonowego i Komornika Sądowego zasądzenia solidarnie kwoty 400 tys. zł z tytułu szkody w związku ze sprzedażą nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym. Po spreycyzowaniu powództwa, cofnięciu pozwu co do komornika i umorzeniu postępowania w tym zakresie powód domagał się zasądzenia od pozwanego na jego rzecz kwoty 300 tys. zł tytułem odszkodowania za szkodę majątkową i kwoty 100 tys. zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego w postaci zdrowia i życia.

Rozpoznając tę sprawę, SO ustalił, że w toku prowadzonej egzekucji z nieruchomości należącej do powoda doszło do dokonania opisu i oszacowania tej nieruchomości i ustalenia jej wartości na kwotę 108 tys. zł. Podczas licytacji powód oświadczył, że wycena nieruchomości pochodzi sprzed dwóch lat i jest nieaktualna. Komornik zaś wskazał, że wycena jest aktualna przez trzy lata i nie widzi przeszkód do odbycia licytacji. Nieruchomość została nabyta po czternastu postąpieniach przez nabywców licytacyjnych za cenę 117 tys. zł. Nabywcy i uczestnicy nie

⁴ Z uwagi na wielowątkowość analizowanego orzeczenia SN, w dalszej części niniejszego opracowania będą przytaczane te ustalenia i aspekty, które wiążą się z zakresem kognicji sądu egzekucyjnego dotyczącej sprawowanego przezeń nadzoru judykacyjnego.

wnieśli skargi na przebieg licytacji. Podczas licytacji powód był bardzo zdenerwowany; demonstrując obecnym próbę samobójczą, w stanie szoku opuścił budynek sądu. Sąd udzielił przybicia nieruchomości na rzecz nabywców licytacyjnych, oddalając jednocześnie skargę na czynności komornika złożoną przez powoda. Następnie, po spełnieniu warunków licytacyjnych przez nabywców licytacyjnych, Sąd przysądził na ich rzecz prawo własności nabytej nieruchomości.

W wyniku złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa doszło do wszczęcia postępowania w sprawie przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków na szkodę interesu prywatnego powoda wynikających z art. 759 § 2 k.p.c. przez sędziego nadzorującego postępowanie egzekucyjne. Wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa, prokurator umorzył postępowanie karne.

Zgodnie ze sporządzoną przez biegłego – na zlecenie SO – opinią, ustalono wartość sprzedanej nieruchomości według stanu na dzień odbycia licytacji na kwotę 146 tys. zł.

Oceniając ustalony stan faktyczny, SO stwierdził, że okolicznością rodzącą odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanego były błędy i nieprawidłowości w toku postępowania egzekucyjnego, nie wyłączając przebiegu licytacji. Za kluczowy do rozstrzygnięcia sprawy SO uznał art. 951 k.p.c., który w miarodajnym w sprawie brzmieniu stanowił, że jeżeli w stanie nieruchomości pomiędzy sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym zajdą istotne zmiany, może nastąpić dodatkowy opis i oszacowanie. Idąc tym torem, SO przyjął, że stanowisko organu egzekucyjnego wskazujące na konieczność złożenia przez powoda wniosku o dokonanie dodatkowego opisu i oszacowania, wymaganego w obecnym brzmieniu art. 951 k.p.c., było nieprawidłowe. Uwagi powoda, jego nerwowość, pokrzykiwania podczas licytacji dotyczyły m.in. opisu i oszacowania. Nie miały one wprawdzie postaci wniosku o dokonanie dodatkowego opisu i oszacowania, jednak w świetle pierwotnego brzmienia art. 951 k.p.c. wystarczało to,

aby między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacji zaszły istotne zmiany⁵.

Według SO istotne zmiany w stanie nieruchomości, powodujące dezaktualizację poprzedniego opisu i oszacowania, to w warunkach gospodarki rynkowej także zmiana wartości nieruchomości. Zdaniem sądu rozpoznającego sprawę, szkodą powoda jest różnica między ceną stanowiącą wartość licytowanej nieruchomości wynoszącą 146 tys. zł, a ceną nabycia na licytacji w kwocie 117 tys. zł, tj. kwota 29 tys. zł. Sąd Okręgowy uznał także za częściowo zasadne – do kwoty 11 tys. – powództwo o naruszenie dóbr osobistych. W rezultacie powód został zaspokojony w 1/10 części zgłoszonego żądania. W pozostałej części zgłoszone przez powoda powództwo zostało oddalone.

Na skutek apelacji obu stron od tego orzeczenia, SA wyrokiem zmienił poprzednie rozstrzygnięcie w ten sposób, że powództwo oddalił w całości, oddalił apelację pozwanego w pozostałym zakresie i oddalił apelację powoda w całości. Sąd Apelacyjny, co do zasady, zaaprobował ustalenia faktyczne SO i przyjął je za własne. Uznał jednak, że SO dokonał częściowo wadliwej oceny prawnej. Z bezspornych ustaleń faktycznych SO wynikało, że komornik, dokonując dnia 5 lutego 2009 r. opisu i oszacowania nieruchomości, oparł się na opinii sporządzonej dnia 27 kwietnia 2007 r., zgodnie z którą wartość nieruchomości wynosiła 108 tys. zł. Powód twierdził, że operat szacunkowy w dniu sporządzenia opisu i oszacowania nieruchomości, a tym samym w dniu licytacji utracił ważność z uwagi na upływ rocznego terminu przewidzianego w art. 156 ust. 3 u.g.n. Sąd Okręgowy trafnie jednak przyjął, zdaniem SA, że przepis ten nie ma wprost zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym w zakresie szacowania nieruchomości. Przepisy regulujące

⁵ Pierwotna treść art. 951 k.p.c., obowiązująca w okresie od dnia 1 stycznia 1965 r. do dnia 4 lutego 2005 r., miała następujące brzmienie: „Jeżeli w stanie nieruchomości pomiędzy sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym zajdą istotne zmiany, może nastąpić dodatkowy opis i oszacowanie”. Od dnia 5 lutego 2005 r. przepis art. 951 k.p.c. ma treść następującą: „Jeżeli w stanie nieruchomości pomiędzy sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym zajdą istotne zmiany, na wniosek wierzyciela lub dłużnika może nastąpić dodatkowy opis i oszacowanie”.

opis i oszacowanie nieruchomości, w tym art. 951 k.p.c., są przepisami odrębnymi w rozumieniu art. 156 ust. 4 u.g.n., a tym samym obowiązek pozyskiwania klauzuli aktualizacyjnej nie ma zastosowania do operatów szacunkowych sporządzanych w postępowaniu egzekucyjnym obejmującym egzekucję z nieruchomości. Na rzecz tego stanowiska przemawia dodatkowo art. 985 § 2 k.p.c. (obecnie uchylony), według którego – w przypadku złożenia ponownego wniosku o wszczęcie egzekucji z nieruchomości, po uprzednim umorzeniu postępowania w okolicznościach określonych w art. 985 § 1 k.p.c., przed upływem trzech lat od drugiej licytacji – powtórzenie opisu i oszacowania następuje jedynie na wniosek wierzyciela lub dłużnika. Prowadzi to do konkluzji, że organ egzekucyjny nie musi z urzędu dokonywać aktualizacji oszacowania nieruchomości mimo upływu rocznego terminu przewidzianego w art. 156 ust. 3 u.g.n.

Niezależnie od tego SA stwierdził, że gdyby założyć, iż operat z dnia 27 kwietnia 2007 r. nie powinien być wykorzystywany przy sporządzaniu opisu i oszacowania nieruchomości w dniu 5 lutego 2009 r., to wadliwość tej czynności komornika powinna być podnoszona w skardze na opis i oszacowanie nieruchomości. Skargi takiej ani powód, ani inni uczestnicy postępowania nie wnieśli, co wskazywało na to, że nie kwestionują zawartych w opisie i oszacowaniu elementów określonych w art. 947 k.p.c., w tym także wartości nieruchomości. Ponadto, zdaniem SA, do uznania postępowania organu egzekucyjnego za niezgodne z prawem konieczne byłoby wykazanie, że komornik uchybił obowiązkom w zakresie opisu i oszacowania wynikającym z art. 948 i art. 949 k.p.c., do czego nie doszło. Przesłanką zastosowania art. 951 k.p.c. są zmiany w stanie nieruchomości między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym. Wyklucza to zastosowanie art. 951 k.p.c. w sytuacji, w której powód podejmuje próbę podważenia prawomocnego opisu i oszacowania z uwagi na hipotetyczne błędy w wycenie nieruchomości.

Powód nie wykazał także, aby po dokonaniu opisu i oszacowania nieruchomości, a przed terminem licytacji, doszło do istotnych zmian w stanie nieruchomości. Ustalona przez SO różnica w wartości nieruchomości

w porównaniu do tej ustalonej w opisie i oszacowaniu nieruchomości była bowiem wynikiem wzrostu wartości rynkowej nieruchomości w okresie między wyceną z dnia 27 kwietnia 2007 r., a datą sporządzenia opisu i oszacowania.

Sąd Apelacyjny zgodził się także z zarzutem pozwanego, że art. 951 k.p.c. ma charakter fakultatywny i z tego względu upływ czasu, a nawet wzrost cen rynkowych między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacji nie nakłada obowiązku dokonania z urzędu dodatkowego opisu i oszacowania. Jego zaniechanie przez organ egzekucyjny nie było zatem sprzeczne z prawem. Analogicznie dokonano oceny zachowania sądu sprawującego nadzór nad egzekucją z nieruchomości. Sąd ten może wprowadzić z urzędu wydawać komornikowi zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji i usuwać spostrzeżone uchybienia (art. 759 §2 k.p.c.), niemniej jednak w okolicznościach prowadzonej sprawy sąd nie miał podstaw do nakazania komornikowi dokonania dodatkowego opisu i oszacowania.

Wyrok SA powód zaskarżył w całości skargą kasacyjną. Zarzucając naruszenie art. 156 ust. 3 u.g.n., powód zmierzał do wykazania, że SA błędnie przyjął, iż zachowanie komornika sądowego i sądu sprawującego nadzór nad egzekucją nie było niezgodne z prawem. W ocenie skarżącego SA nieprawidłowo założył, że art. 156 ust. 3 u.g.n. nie ma zastosowania w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W konsekwencji komornik posłużył się przy sporządzaniu opisu i oszacowania nieważną (nieaktualną) wyceną nieruchomości. Uchybienia tego nie dostrzegł sąd nadzorujący przebieg egzekucji, SA błędnie zaś uznał, że sąd ten nie miał podstaw do nakazania komornikowi dokonania dodatkowego, względnie nowego opisu i oszacowania.

Sąd Najwyższy w następstwie rozpoznania skargi kasacyjnej uchylił zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Uzasadniając wydane orzeczenie, SN rozważania swe zaczął od przypomnienia, że oszacowania nieruchomości w sądowym postępowaniu egzekucyjnym dokonuje powołany przez komornika biegły uprawniony

do szacowania nieruchomości na podstawie odrębnych przepisów (art. 948 § 1 zd. 1 k.p.c.). Tymi odrębnymi przepisami są przepisy art. 149 i n. u.g.n., dotyczące wyceny nieruchomości, które znajdują zastosowanie do wszystkich nieruchomości, bez względu na ich rodzaj, położenie i przeznaczenie, a także cel dokonywanej wyceny. Zgodnie z art. 156 ust. 1 u.g.n. pisemną opinię o wartości nieruchomości w formie operatu szacunkowego sporządza rzeczoznawca majątkowy, którym jest osoba fizyczna posiadająca uprawnienia zawodowe w zakresie szacowania nieruchomości, nadane zgodnie z przepisami ustawy (art. 174 ust. 2 u.g.n.). Oszacowanie, o którym stanowi art. 948 § 1 k.p.c., przybiera zatem postać operatu szacunkowego i stanowi podstawę wskazania wartości oszacowania oraz jego podstaw w protokole opisu i oszacowania sporządzonym przez komornika (art. 947 § 1 pkt 7 k.p.c.), a następnie sumy oszacowania i ceny wywołania (art. 953 § 1 pkt 3 k.p.c.).

Operat szacunkowy sporządzany w celu oszacowania nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym powinien odpowiadać wymaganiom określonym w przepisach k.p.c., u.g.n. oraz rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego⁶. Mając na względzie okoliczność, że warunki rynkowe, będące podstawą wyceny nieruchomości, są z istoty rzeczy zmienne, art. 156 ust. 3 u.g.n. stanowi, że operat szacunkowy może być wykorzystywany do celu, w którym został sporządzony, co do zasady, przez okres 12 miesięcy od daty jego sporządzenia. Natomiast po upływie tego okresu jego wykorzystanie jest dopuszczalne po potwierdzeniu jego aktualności przez rzeczoznawcę majątkowego (art. 156 ust. 4 u.g.n.). Potwierdzenie to następuje przez umieszczenie na operacie klauzuli aktualizacyjnej przez sporządzającego operat rzeczoznawcę, a ponadto – w stanie prawnym obowiązującym od dnia 1 września 2017 r. – dołączenie do operatu analizy potwierdzającej, że od daty jego sporządzenia nie wystąpiły zmiany uwarunkowań

⁶ Dz.U. z 2004 r. Nr 207, poz. 2109 ze zm.

prawnych lub istotne zmiany czynników wpływających na ocenę, wskazanych w art. 154 u.g.n.

W orzecznictwie przyjmuje się, że wymaganie potwierdzenia aktualności operatu szacunkowego dotyczy również operatów wykorzystywanych w postępowaniu rozpoznawczym, w przypadku gdy wartość nieruchomości jest przedmiotem dowodu z opinii biegłego⁷. Z tego powodu odmienne stanowisko SA co do sytuacji, w której operat jest sporządzany przez rzeczoznawcę powołanego przez komornika na podstawie art. 948 k.p.c., należało uznać za nieuzasadnione. Pogląd ten nie znajduje oparcia w przepisach u.g.n., w których podkreśla się uniwersalny charakter ustanowionych w niej unormowań dotyczących wyceny nieruchomości (art. 149 u.g.n.), ani też w powołanych przez SA art. 951 k.p.c. i art. 985 § 2 k.p.c., przy czym drugi z tych przepisów został obecnie zastąpiony przez dodany ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁸ przepis art. 948 § 1¹ k.p.c. Wskazane przepisy dotyczą przeprowadzenia dodatkowego, względnie nowego opisu i oszacowania. Regulacje te odnoszą się zatem do sytuacji, w której opis i oszacowanie, rozumiane jako czynność organu egzekucyjnego podejmowana w toku egzekucji z nieruchomości, zostały już ukończone, co łączy się ze sporządzeniem i podpisaniem protokołu opisu i oszacowania (art. 947 k.p.c.). Z punktu widzenia przedmiotu zaskarżenia skargą na czynności komornika (art. 767 w zw. z art. 950 k.p.c.) i dalszego biegu postępowania egzekucyjnego, znaczenie ma w tej sytuacji jedynie opis i oszacowanie, jako czynność komornika i wynik określonego stadium egzekucji, nie zaś operat szacunkowy, który z chwilą ukończenia opisu i oszacowania został wykorzystany w celu, w jakim go sporządzono. W konsekwencji przepisy art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n., jako odnoszące się

⁷ Por. postanowienie SN z dnia 20 maja 2010 r., V CSK 13/10, OSNC 2011/1/9; postanowienie SN z dnia 20 października 2011 r., IV CSK 12/11, niepubl.; postanowienie SN z dnia 19 lipca 2012 r., II CSK 660/11, niepubl.; wyrok SN z dnia 30 września 2016 r., I CSK 646/15, niepubl.

⁸ Dz.U. z 2015 r., poz. 1311 ze zm.

do operatu szacunkowego, nie znajdują w tym przypadku zastosowania, a wpływ ewentualnych zmian uwarunkowań prawnych lub czynników mogących rzutować na aktualność opisu i oszacowania po jego sporządzeniu, a przed terminem licytacyjnym, jest uregulowany w art. 951 k.p.c.

Jeżeli jednak operat szacunkowy ma dopiero posłużyć komornikowi za podstawę opisu i oszacowania oraz oznaczenia sumy oszacowania, nie ma podstaw do odstępiania od zasad określonych w art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n. Organ egzekucyjny, podobnie jak sąd, nie jest władny samodzielnie ocenić, czy wartość nieruchomości określona w opinii uległa zmianie. Spoczywa na nim natomiast powinność sprawdzenia, w ramach kontroli wymagań formalnych operatu⁹, czy w świetle art. 156 ust. 3 u.g.n. nie upłynął czas, w którym operat może być wykorzystany, a w razie potrzeby – uzyskania potwierdzenia aktualności operatu przez rzeczoznawcę majątkowego. Na rzecz takiej wykładni – jak podnosi SN – przemawiają również argumenty funkcjonalne, związane z ochroną interesu stron postępowania egzekucyjnego, jeśli wziąć pod uwagę, że art. 951 k.p.c. dotyczy zmian w stanie nieruchomości, do których dochodzi między opisem i oszacowaniem a terminem licytacyjnym. Odrzucenie stosowania art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n. skutkowałoby zatem brakiem klarownych reguł co do konsekwencji upływu czasu i zmiany warunków rzutujących na wycenę w okresie po sporządzeniu operatu szacunkowego, lecz przed dokonaniem na jego podstawie opisu i oszacowania. Taka sytuacja wyniknęła w niniejszej sprawie.

Skoro więc komornik dokonał opisu i oszacowania, opierając się na opinii sporządzonej blisko dwa lata przed ukończeniem opisu i oszacowania, bez uzyskania potwierdzenia aktualności operatu, należało podzielić stanowisko skarżącego powoda, że działanie to było niezgodne z prawem w rozumieniu art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji¹⁰. Oceny tej nie zmienia podany przez SA argument, że uchybienie to powinno być podnoszone w skardze na czynności

⁹ Por. wyrok SN z dnia 5 lutego 2016 r., IV CSK 232/15, niepubl.

¹⁰ T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1277 ze zm.

komornika w postaci opisu i oszacowania. Zaniechanie wniesienia skargi na czynności komornika nie uchyla bowiem odpowiedzialności odszkodowawczej komornika za działania lub zaniechania niezgodne z prawem¹¹. Nie ma tym samym znaczenia z punktu widzenia sytuacji prawnej pozwanego Skarbu Państwa, odpowiadającego solidarnie z komornikiem i obok niego, w razie ziszczenia się przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej komornika.

Należy zwrócić uwagę, że w rozważaniach SA zupełnie pominięto wynikające z art. 960 zd. 3 k.p.c. powinności spoczywające na sądzie nadzorującym egzekucję z nieruchomości. Przepis art. 960 zd. 3 k.p.c., obok art. 759 § 2 k.p.c., nakłada na sąd powinność sprawowania z urzędu nadzoru judykacyjnego nad czynnościami egzekucyjnymi dokonywanymi przez komornika. Nadzór ten, łącznie z nadzorem realizowanym z inicjatywy uczestników postępowania lub osób trzecich, ma w ujęciu teoretycznym charakter ciągły i – jak zauważa SN – stanowi istotną gwarancję legalności postępowania egzekucyjnego. Przepis art. 960 zd. 3 k.p.c. akcentuje konieczność jego podjęcia po przedstawieniu sądowi przez komornika akt sprawy egzekucyjnej, m.in. dlatego, że moment ten poprzedza licytację, w którą zaangażowane są osoby trzecie. W tym ujęciu celowe jest, nie tylko w interesie wierzyciela i dłużnika, lecz także potencjalnych uczestników przetargu, zweryfikowanie i naprawienie, przed przystąpieniem do licytacji, ewentualnych uchybień popełnionych na wcześniejszych etapach postępowania egzekucyjnego, w tym w trakcie opisu i oszacowania.

Na sądzie sprawującym nadzór nad egzekucją spoczywała zatem w okolicznościach sprawy powinność zbadania, czy wykorzystywany przez komornika w celu sporządzenia opisu i oszacowania operat szacunkowy spełniał niezbędne wymagania, w tym wynikające z art. 156 ust. 3 u.g.n. Od obowiązkowego tego nie zwalniało ustalenie, że opis i oszacowanie nie zostały

¹¹ Por. wyrok SN z dnia 16 marca 2007 r., III CSK 381/06, OSN 2008/2/28; wyrok SN z dnia 30 października 2014 r., II CSK 60/14, OSNC 2015/10/123; wyrok SN z dnia 5 lutego 2016 r., IV CSK 232/15, niepubl.

zaskarżone skargą na czynności komornika. Jakkolwiek granice nadzoru judykacyjnego sprawowanego z urzędu oraz na skutek skargi na czynność komornika nie są jednolicie ujmowane w literaturze, należało podzielić stanowisko, że w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym brakuje podstaw do sformułowania ogólnej zasady, według której zaniechanie złożenia skargi na czynności komornika wyłącza możliwość korekty niezaskarżonej czynności w trybie nadzoru judykacyjnego realizowanego z urzędu¹².

Dostrzegając, że opis i oszacowanie zostały oparte na operacie szacunkowym, którego aktualność nie została potwierdzona zgodnie z art. 156 ust. 3 u.g.n., sąd powinien uchylić czynność komornika i nakazać ponowne sporządzenie opisu i oszacowania, co zakładałoby konieczność ponownego obwieszczenia o licytacji (art. 955 k.p.c.). Zaniechanie dokonania tej czynności było zatem niezgodne z prawem.

3. Ocena stanowiska judykatury

Zaprezentowane stanowiska poszczególnych sądów (SO, SA, SN) świadczą o tym, że każdy z tych sądów w odmienny sposób ocenił stan faktyczny i prawny rozpoznawanej sprawy. Z punktu widzenia osoby dochodzącej sprawiedliwości (w niniejszej sprawie poszkodowanego dłużnika, będącego powodem), konstatacja ta nie może napawać optymizmem i stanowić przekazu niosącego pozytywną treść dla ogółu podmiotów prawa. Wydaje się, że rozbieżności w ocenie rozpoznawanej sprawy nie wynikają tylko z jej nadmiernej złożoności czy trudności, lecz – jak należy sądzić – wpływają one z braku obcowania na bieżąco przez sądy okręgowe i apelacyjne z materią egzekucyjną, która z racji przyjętych rozwiązań prawnych, została ustrojowo i proceduralnie przypisana sądom rejonowym. Dlatego z uznaniem należy potraktować stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy,

¹² Por. uchwała SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008/6/58; uchwała SN z dnia 23 maja 2012 r., III CZP 11/12, OSNC 2012/10/118; uchwała SN z dnia 26 października 2016 r., III CZP 63/16, OSNC 2017/7–8/77.

który stan faktyczny, zaistniały w rozpoznawanej sprawie, potrafił „ubrać” we właściwą szatę prawną. Zapoznając się z argumentacją przedstawioną przez SN, można bez problemów, krok po kroku, zrozumieć zależności zachodzące między opisem i oszacowaniem nieruchomości a operatem szacunkowym oraz konieczność honorowania w postępowaniu egzekucyjnym danych zamieszczonych w tym operacie przez ściśle określony czas, oznaczony w ustawie (art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n.). We właściwych kategoriach ujęto również kwestię możliwości dokonania w rozstrzyganej sprawie dodatkowego opisu i oszacowania nieruchomości (art. 951 k.p.c.)¹³.

Sąd Najwyższy trafnie podkreślił, że sądy rozpoznające analizowaną sprawę w swych ustaleniach zupełnie pominęły wynikające z art. 960 zd. 3 k.p.c. powinności, spoczywające na sędzie nadzorującym egzekucję z nieruchomości. Zaistniała w opisywanej sprawie wadliwość postępowania egzekucyjnego, polegająca na nieprawidłowym ustaleniu wartości nieruchomości wystawionej na licytację, została spowodowana zignorowaniem przez sąd ciężącego na nim obowiązku sprawowania z urzędu nadzoru nad czynnościami egzekucyjnymi podejmowanymi przez komornika.

Należy przypomnieć, że w polskim systemie prawnym nadzór nad komornikiem sprawowany jest przy wykorzystaniu różnych trybów, w ramach których istotne miejsce zajmuje nadzór judykacyjny (sądowy). Nadzór ten wykonywany jest przez sąd egzekucyjny, którym jest – zgodnie z art. 758 k.p.c. – sąd rejonowy. W założeniach konstrukcyjnych potrzeba ustanowienia nadzoru wyniknęła z wyłączenia egzekucji spod kompetencji sądu i powierzenia jej prowadzenia komornikowi. Nadzór judykacyjny może być uruchomiony albo na wniosek uczestników postępowania egzekucyjnego lub osób trzecich, albo z urzędu¹⁴. W literaturze przyjmuje się

¹³ Na marginesie wystarczy jedynie zaznaczyć, że podnoszona przez SO okoliczność, jakoby zmiana wartości nieruchomości była tożsama ze zmianą w stanie nieruchomości konieczną do domagania się dodatkowego opisu i oszacowania, nie jest wcale kwestią tak jednoznaczną (zob. szerzej: A. Stempniak, *Dodatkowy opis i oszacowanie w toku egzekucji sądowej z nieruchomości*, PPE 2008, nr 3–5, s. 53 i n.).

¹⁴ T. Dutka, *Nadzór judykacyjny a nadzór służbowy nad czynnościami komornika* [w:] *Studia z procesu cywilnego*, pod red. K. Korzana, Katowice 1986, s. 116; A. Cudak, *Skarga na czynności komornika*, Sopot 1998, s. 18.

powszechnie, że nadzór judykacyjny, sprawowany z inicjatywy osób zainteresowanych, realizowany jest zasadniczo za pomocą szczególnych środków zaskarżenia przysługujących w postępowaniu egzekucyjnym (najczęściej skargi na czynność komornika). Natomiast podstawy prawnej działań nadzorczych podejmowanych przez sąd z urzędu należy dozukiwać się w treści przepisów art. 759 § 2 k.p.c., art. 767³ § 2 k.p.c., art. 960 k.p.c., art. 972 k.p.c. i art. 1064² § 2 k.p.c.

Podstawową regulacją ustanawiającą nadzór sądu nad czynnościami komornika jest art. 759 § 2 k.p.c. Stosownie do tego przepisu, sąd może z urzędu wydawać komornikowi zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usuwać spostrzeżone uchybienia. Wskazane w art. 759 § 2 k.p.c. narzędzia sprawowanego przez sąd nadzoru spowodowały, że w doktrynie przyjęto ich podział na te, które mają charakter prewencyjny (realizowany przez wydawanie komornikowi zarządzeń zmierzających do zapewnienia należytego wykonania egzekucji), oraz na te, które mają charakter represyjny (realizowany przez usuwanie spostrzeżonych uchybień)¹⁵. Artykuł 759 § 2 k.p.c., jako

¹⁵ Szerzej o nadzorze judykacyjnym sprawowanym na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. zob.: F. Zedler, *Nadzór sądu nad czynnościami komornika na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.*, NP 1975, nr 7–8, s. 988 i n.; Z. Świeboda, *Czynności nadzorcze sądu w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, Palestra 1977, nr 2, s. 31 i n.; T. Dutka, *Nadzór judykacyjny...*, op. cit., s. III i n.; B. Żelewska, *Nadzór nad czynnościami komornika [w:] Komornicy jako organy egzekucyjne w nowych warunkach ustrojowych (poszukiwanie optymalnych rozwiązań)*, pod red. K. Korzana (materiały z I Ogólnopolskiego Sympozjum Naukowego zorganizowanego w dniach 27–30.6.1994 r. w Zakopanem), Zagadnienia Egzekucji Sądowej w Polsce 1994, nr 3, s. 140 i n.; S. Dalka, *Nadzór judykacyjny sądu nad czynnościami komornika w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, PES 2000, nr 4, s. 5 i n.; A. Marciniak, *Nadzór nad komornikiem według ustawy o komornikach sądowych i egzekucji [w:] Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, pod red. K. Lubińskiego, Sopot 2000, s. 153 i n.; S. Dalka, J. Świeczkowski, *O prewencyjnym nadzorze judykacyjnym sądu nad komornikiem według art. 759 § 2 k.p.c.*, PPE 2004, nr 3–4, s. 5 i n.; A. Marciniak, *Nadzór judykacyjny nad czynnościami komornika*, PPE 2006, nr 11, s. 13 i n.; J. Świeczkowski, *Granice nadzoru judykacyjnego sprawowanego nad komornikiem w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, PPE 2007, nr 4, s. 21 i n.; P. Grzegorzczak, *Granice nadzoru judykacyjnego sprawowanego nad komornikiem w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, Palestra 2007, nr 9–10, s. 285 i n.; H. Pietrzkowski, *Nadzór judykacyjny nad prawomocnymi czynnościami egzekucyjnymi komornika sprawowany na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. [w:] Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, pod red. P. Grzegorzczaka, K. Knoppka, M. Walasika, Warszawa 2012, s. 767 i n.; P. Lewandowska, *Nadzór judykacyjny jako forma kontroli sądu nad komornikiem. Ograniczenia podejmowania przez sąd czynności nadzorczych w trybie art. 759 § 2 k.p.c.*, PPE 2017,

przepis natury ogólnej (*lex generalis*), ma zastosowanie do wszystkich rodzajów egzekucji, natomiast art. 960 i art. 972 k.p.c., jako przepisy natury szczegółowej (*leges speciales*), dotyczą nadzoru sprawowanego w egzekucji z nieruchomości. W literaturze przyjmuje się, że art. 960 i 972 k.p.c., umieszczone wśród przepisów o egzekucji z nieruchomości, dotyczą wyłącznie spraw w tych przepisach uregulowanych¹⁶. Podejście to sprawia, że nadzór wykonywany na podstawie art. 960 k.p.c. będzie możliwy dopiero po dokonaniu obwieszczenia o licytacji i po przedstawieniu przez komornika akt egzekucyjnych sądowi, zaś z chwilą rozpoczęcia licytacji nieruchomości staje się możliwe wykonywanie nadzoru na podstawie art. 972 k.p.c. Nie można jednak przyjmować, że do chwili określonej w art. 960 k.p.c. nie będzie możliwe wcześniejsze korygowanie uchybień komornika, popełnionych w prowadzonej egzekucji z nieruchomości z powołaniem się na art. 759 § 2 k.p.c. W przeciwnym razie, nawet ewidentne wadliwości komornika zaistniałe już wcześniej (od chwili wszczęcia egzekucji z nieruchomości), przy braku ich zaskarżenia w trybie skargi na czynności komornika, „musiałyby oczekiwać” na chwilę dokonania obwieszczenia o licytacji.

Przepis art. 960 zd. 3 k.p.c. wprowadza obowiązek dokonania kontroli prawidłowości prowadzonego dotychczas postępowania egzekucyjnego. Wykonywany w trybie art. 960 k.p.c. nadzór z urzędu ma na celu wyeliminowanie takich uchybień, które mogą uniemożliwić późniejsze przeprowadzenie licytacji¹⁷. Z powinności tej, jak wynika z analizowanej

nr 9, s. 47 i n.; A. Stempniak, *Nadzór organu urzędowego nad licytacją prowadzoną w toku egzekucji z nieruchomości*, MoP 2018, nr 15, s. 811 i n.

¹⁶ Z. Świeboda, *Glosa do postanowienia SN z dnia 12 marca 1975 r.*, III CRN 456/74, OSPiKA 1976/10/182; *Idem*, *Czynności nadzorcze...*, *op. cit.*, s. 36; A. Cudak, *Skarga na czynności...*, *op. cit.*, s. 30; A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 71; *Idem*, *Nadzór judykacyjny...*, *op. cit.*, s. 20; S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 730–1088*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2013, s. 126–127.

¹⁷ Szerzej o stosowaniu art. 960 k.p.c. zob.: B. Dobrzański [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1969, s. 1264–1265; M. Tyczka [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, t. 2, pod red. E. Wengierka, Warszawa 1994, s. 268–269; Z. Świeboda, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1994, s. 254–255; S. Dalka

sprawy, sąd egzekucyjny się nie wywiązał, doprowadzając w efekcie do wszczęcia zbędnego i niepotrzebnego procesu.

4. Podsumowanie

Opisywana sprawa skupia jak w soczewce sprzeczne oczekiwania wierzyciela i dłużnika wobec prowadzonej egzekucji. Z jednej strony wymaga się od prowadzonej egzekucji sprawności (czyli w miarę szybkiego zaspokojenia wierzyciela), a z drugiej strony egzekucja (szczególnie ta z nieruchomości), poprzez swoje ramy konstrukcyjne i konieczność spełnienia określonych warunków na poszczególnych etapach postępowania, zdecydowanie osłabia dynamikę jej prowadzenia. Sprzeczne oczekiwania zderzają się także na odcinku szacowania nieruchomości. Wycena nieruchomości jako wartość odnoszona do rynku jest elementem bardzo podatnym na zmiany. Z tego powodu przepisy art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n. wprowadziły ograniczoną w czasie aktualność dokonanego szacunku nieruchomości. Egzekucja z nieruchomości (art. 921 i n. k.p.c.) *de lege lata* nie zawiera takich regulacji

[w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, pod red. S. Dalki, J. Rodziewicza, Gdańsk 1994, s. 299–300; H. Langa-Bieszki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 1994, s. 380–381; F. Zedler, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III. Postępowanie egzekucyjne (art. 844–1003 k.p.c.)*, Toruń 1995, s. 273; A. Barańska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 1997, s. 1056; O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, pod red. A. Jakubeckiego, Kraków 2005, s. 1432–1433; M. Koenner [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2005, s. 630–631; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, Warszawa 2007, s. 632; H. Ciepla [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2011, s. 546; A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2011, s. 695–696; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2012, s. 1500; H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz*, t. 4, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 554–555; T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. K. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2012, s. 1287–1288; M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2013, s. 901–902.

prawnych, które z uwagi na specyfikę jej prowadzenia stwierdzają, że przytoczonych przepisów u.g.n. się nie stosuje. Nie może więc budzić wątpliwości założenie, że egzekucja – jako wymierzana w majestacie prawa dolegliwość ograniczająca sytuację majątkową dłużnika – musi i powinna pozostawać w zgodzie z przepisami ustaw.

Opłata stała należna od wierzyciela w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego obejmującego egzekucję kosztów sądowych

Zarysowany tytułem tej opinii problem prawny powstał na tle art. 29 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz.770; dalej: u.k.k.), który stanowi:

1. W razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, wierzyciela obciąża opłata stosunkowa w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania. Jeżeli jednak wierzyciel wykaże, że przyczyna umorzenia postępowania egzekucyjnego wiąże się ze spełnieniem świadczenia przez dłużnika w terminie miesiąca od dnia doręczenia dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji albo z zawarciem w tym terminie porozumienia między wierzycielem a dłużnikiem dotyczącego sposobu lub terminu spełnienia świadczenia, opłata ta obciąża dłużnika. Jeżeli spełnienie świadczenia lub zawarcie porozumienia z wierzycielem nastąpiło po upływie miesiąca od dnia doręczenia dłużnikowi

zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, obciąża go opłata w wysokości 10% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania.

2. Jeżeli wniosek wierzyciela, o którym mowa w ust. 1, został zgłoszony przed doręczeniem dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, opłata wynosi 100 złotych.

3. W sprawach o egzekucję świadczeń powtarzających się w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego dłużnika obciąża opłata stosunkowa w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio.

4. W razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż wskazane w ust. 1, komornik pobiera od wierzyciela opłatę w wysokości 150 złotych, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 30. Opłata podlega zmniejszeniu o sumę opłat egzekucyjnych ściągniętych i obciążających dłużnika.

5. Opłaty, o której mowa w ust. 4, nie pobiera się:

- 1) od osób fizycznych dochodzących roszczeń pracowniczych lub odszkodowawczych;*
- 2) od jednostek samorządu terytorialnego;*
- 3) od podmiotów, których przedmiotem działalności:*
 - a) nie jest działalność finansowa i ubezpieczeniowa w rozumieniu przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1068 z 2017 r., poz. 60 oraz z 2018 r., poz. 650) albo*
 - b) jest działalność finansowa i ubezpieczeniowa w rozumieniu przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, o ile są wierzycielami pierwotnymi, a wierzytelność nie była przedmiotem obrotu*
 - pod warunkiem że postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed upływem dwóch lat od powstania tytułu egzekucyjnego obejmującego daną wierzytelność.*

6. *Przepisu ust. 1 zdanie pierwsze nie stosuje się do wierzyciela będącego jednostką samorządu terytorialnego.*

7. *W celu pobrania opłat, o których mowa w ust. 1–4, komornik wydaje postanowienie.*

Istotę zarysowanego tytułem opinii prawnej problemu ilustruje fragment wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji, w którym stwierdzono, co następuje:

„Wierzyciel oświadcza, że w stosunku do wierzytelności dochodzonej niniejszym wnioskiem, wynikającej z kosztów procesu, jest wierzycielem pierwotnym w myśl art. 29 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz. 770). Niewątpliwie bowiem instytucja kosztów procesu jest instytucją prawną swoistą, o charakterze odrębnym i samodzielny, stwierdzoną dopiero w tytule wykonawczym wydanym na rzecz wierzyciela.

Wierzyciel zaznacza, że w sytuacji wyegzekwowania całości dochodzonego roszczenia wynikającego z zasądzonych kosztów procesu, **wnosi o rozszerzenie postępowania egzekucyjnego** o roszczenie objęte tytułem wykonawczym, a wynikające z należności głównej w kwocie **691,55 zł** wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 26.07.2017 do dnia zapłaty, będące wierzytelnością wtórną w myśl art. 29 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz. 770)”.

Z treści przytoczonego dosłownie fragmentu wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji wynika, że zdaniem wnioskodawcy, objęte tytułem wykonawczym koszty procesowe powstałe w następstwie zasądzenia na jego rzecz należności głównej, wynikającej z nabytej wierzytelności, stanowią wierzytelność pierwotną w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. Natomiast należność główna objęta takim tytułem, wynikająca z wierzytelności nabytej od poprzedniego wierzyciela, jest wierzytelnością wtórną. W konsekwencji takiego poglądu należałoby przyjmować, że w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego obejmującego egzekucję kosztów sądowych z innych przyczyn niż wymienione

w art. 29 ust. 1 u.k.k. (np. z powodu bezskuteczności egzekucji – art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.), komornik nie pobiera od wierzyciela opłaty egzekucyjnej w wysokości 150 złotych, przewidzianej w art. 29 ust. 4 u.k.k.

Przed przystąpieniem do oceny zasadności przedstawionego stanowiska wnioskodawcy, należy najpierw poczynić dwie uwagi dotyczące jego wniosku o „rozszerzenie postępowania egzekucyjnego o roszczenie objęte tytułem wykonawczym, a wynikające z należności głównej (...) w sytuacji wyegzekwowania całości dochodzonego roszczenia wynikającego z zasądzonych kosztów procesu”.

Po pierwsze, nie ulega żadnej wątpliwości, że wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym obejmującym należność główną oraz koszty sądowe może według własnej woli wnosić o wyegzekwowanie obu tych należności albo jednej z nich, a organ egzekucyjny jest w tym zakresie związany wnioskiem wierzyciela o wszczęcie egzekucji. Niedopuszczalne jest jednak żądanie wszczęcia egzekucji jednej z tych należności, pod warunkiem wyegzekwowania drugiej z nich. Autor takiego wniosku najwyraźniej utożsamia czynności prawne z czynnościami procesowymi. Zaznaczmy, że do tych ostatnich należy wniosek wierzyciela o wszczęcie egzekucji. W związku z tym należy podnieść, iż każdy student II roku prawa wie, że dopuszczalne jest dokonanie czynności prawnej pod warunkiem, czy też z zastrzeżeniem warunku (zob. art. 89–94 k.c.). Z kolei każdy student IV roku prawa powinien wiedzieć, że niedopuszczalne jest dokonanie czynności procesowej pod warunkiem, czy też z zastrzeżeniem warunku. Wniosek o wszczęcie egzekucji wskazanego przez wierzyciela świadczenia nie może być zatem złożony z zastrzeżeniem warunku.

Po drugie, przepisy Kodeksu postępowania cywilnego ani żadnej innej ustawy dotyczącej sądowego postępowania egzekucyjnego nie przewidują wniosku wierzyciela „o rozszerzenie postępowania egzekucyjnego o roszczenie objęte tytułem wykonawczym”, które nie było objęte wnioskiem o wszczęcie egzekucji. Komornik nie dysponuje żadnymi instrumentami procesowymi do takiego „rozszerzenia”. O tym, jaka część

świadczenia wskazanego w tytule wykonawczym, albo które ze świadczeń objętych tytułem wykonawczym ma wyegzekwować organ egzekucyjny, decyduje tylko wierzyciel przez wskazanie we wniosku o wszczęcie egzekucji świadczenia, które ma być spełnione (zob. art. 797 § 1 k.p.c.), co jest wiążące dla organu egzekucyjnego.

W świetle tych uwag należy uznać, że wniosek wierzyciela o „rozszerzenie postępowania egzekucyjnego o roszczenie objęte tytułem wykonawczym, a wynikające z należności głównej (...) w sytuacji wyegzekwowania całości dochodzonego roszczenia wynikającego z zasądzonych kosztów procesu” jest w istocie wnioskiem o wszczęcie egzekucji z zastrzeżeniem warunku. Niedopuszczalność takiej czynności procesowej wierzyciela, w myśl ogólnych zasad postępowania cywilnego, powinna powodować jej odrzucenie. Należy jednakże mieć na uwadze, że w postępowaniu egzekucyjnym nie ma odrzucenia wniosku o wszczęcie egzekucji. Niedopuszczalność tego wniosku znajduje wyraz w umorzeniu postępowania egzekucyjnego¹. W związku z tym rozważenia wymaga kwestia podstawy prawnej umorzenia postępowania egzekucyjnego wywołanego wniesieniem wniosku o wszczęcie egzekucji jednej należności stwierdzonej tytułem wykonawczym, pod warunkiem wyegzekwowania drugiej należności stwierdzonej tym tytułem, czyli z zastrzeżeniem warunku. Przepisy części trzeciej k.p.c. o postępowaniu egzekucyjnym nie przewidują możliwości umorzenia postępowania egzekucyjnego z takiego powodu. W związku z tym należy odwołać się do postanowień art. 355 § 1 k.p.c., według którego sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania, jeżeli powód cofnął ze skutkiem prawnym pozew lub jeżeli wydanie wyroku stało się z innych przyczyn zbędne lub niedopuszczalne. Według dominującego w doktrynie poglądu, przepis ten na mocy art. 13 § 2 k.p.c. może mieć bowiem zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym tylko wtedy, gdy nie ma podstawy prawnej do umorzenia postępowania

¹ Por. W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*, PiP 1988, nr 8, s.45; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 553.

egzekucyjnego w przepisach części trzeciej k.p.c.² W konsekwencji tego należy przyjmować, że niedopuszczalność wniosku o wszczęcie egzekucji z zastrzeżeniem warunku powinna prowadzić do umorzenia postępowania egzekucyjnego w tym zakresie na podstawie art. 355 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Przejdźmy teraz do zasadniczej części niniejszej opinii dotyczącej oceny stanowiska wnioskodawcy co do kwalifikacji wymienionej w tytule wykonawczym należności z tytułu kosztów sądowych jako wierzytelności pierwotnej, w odróżnieniu od stwierdzonej tym tytułem należności głównej, wynikającej z wierzytelności nabytej przez wierzyciela, która ma charakter wierzytelności wtórnej.

Na wstępie tych rozważań niezbędna jest krótka uwaga natury terminologicznej, ze względu na jej istotne znaczenie merytoryczne. Przepis art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. posługuje się terminem „wierzyciel pierwotny”, łącząc je z pojęciem wierzytelności, która „nie była przedmiotem obrotu”. W tym kontekście pojęciowym można mówić o „wierzytelności pierwotnej” i „wierzytelności wtórnej” oraz o „wierzycielu wtórnym” jako następcy prawnym „wierzyciela pierwotnego” pod tytułem szczególnym (sukcesji syngularnej), a nie pod tytułem ogólnym (sukcesji uniwersalnej). W tym samym kontekście pojęciowym należy przyjąć, że „wierzyciel pierwotny” to pierwszy wierzyciel powstałego stosunku zobowiązaniowego. Wierzyciel ten jest zindywidualizowany zazwyczaj w momencie powstania zobowiązania (np. z chwilą zawarcia umowy kreującej stosunek zobowiązaniowy). Indywidualizacja pierwotnego wierzyciela może nastąpić również później (np. przy zobowiązaniach powstających na mocy przyrzeczenia publicznego – art. 919 k.c. lub w związku

² Por. np. E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 216; W. Siedlecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1975, s. 1147; H. Ciepla [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2014, s. 289; J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2015, s. 406; H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, Warszawa 2016, s. 300; O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2017, s. 285.

z wystawieniem dokumentu na okaziciela). Natomiast wierzyciel wtórny to następca prawny wierzyciela pierwotnego oraz każdy kolejny następca wierzyciela wtórnego. Ponieważ przepis art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. łączy pojęcie wierzyciela pierwotnego z obrotem wierzytelnościami, należy także uważać, że pojęcie to oraz budowane na jego podstawie w języku prawniczym terminy „wierzyciel wtórny”, „wierzytelność pierwotna” i „wierzytelność wtórna” odnoszą się tylko do następstwa prawnego pod tytułem szczególnym w postaci przelewu wierzytelności albo inaczej – w postaci cesji wierzytelności (art. 509 i n. k.c.). Według powszechnie stosowanej terminologii prawniczej, przez obrót wierzytelnościami rozumie się bowiem przeniesienie wierzytelności w drodze czynności prawnej³, czyli *inter vivos*, a nie przejście wierzytelności *mortis causa*, czyli w drodze sukcesji uniwersalnej (pod tytułem ogólnym), regulowanej przez prawo spadkowe.

Wypada dokonać teraz bliższej charakterystyki prawnej kosztów procesu występujących w tytule wykonawczym obok należności głównej. Nie ulega żadnej wątpliwości, że objęte tytułem wykonawczym koszty procesowe mają charakter należności ubocznej w stosunku do objętej tym tytułem należności głównej. Podzielić należy stwierdzenie wnioskodawcy, występującego w analizowanej sprawie egzekucyjnej, że **„instytucja kosztów procesu jest instytucją prawną swoistą, o charakterze odrębnym i samodzielny**”. Podkreślał to już kilkakrotnie Sąd Najwyższy⁴, dodając jednak – o czym wnioskodawca już nie wspomina we wniosku o wszczęcie egzekucji – że ta swoistość, odrębność i samodzielność kosztów procesu wynika z tego, iż zasądzanie świadczeń pieniężnych z tytułu kosztów procesowych odbywa się na innych zasadach niż zasądzanie świadczeń pieniężnych związanych żądaniem zasadniczym (głównym). Zasądzenie kosztów procesu następuje na

³ Zob. zamiast wielu np. J. Mojak, *Obrót wierzytelnościami*, Warszawa 2004; M. Chudzik, *Obrót wierzytelnościami*, Warszawa 2009.

⁴ Por. np. uzasadnienie uchwały SN z dnia 10 lutego 1995 r., III CZP 8/95, OSNC 1995/6/88, a także uchwałę SN z dnia 31 stycznia 1996 r., III CZP 1/96, OSNC 1996/4/57 oraz uchwałę SN z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 16/11, OSNC 2012/1/3.

podstawie przepisów prawa procesowego (Kodeksu postępowania cywilnego), natomiast zasądzenie należności głównej następuje na podstawie przepisów prawa materialnego. „Autonomiczna” regulacja kosztów postępowania (w tym kosztów sądowych) w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego wyklucza dopuszczalność traktowania zasądzonych z tego tytułu sum jako roszczenia podlegającego przepisom prawa materialnego. W związku z tym Sąd Najwyższy wykluczył możliwość stosowania do świadczeń pieniężnych zasądzonych prawomocnym orzeczeniem o kosztach procesu art. 358¹ § 3 k.c., przewidującego możliwość sądowej waloryzacji świadczeń, oraz art. 481 § 1 k.c. o odsetkach od sumy pieniężnej⁵. Z tych samych powodów po zakończeniu procesu nie można już dochodzić w odrębnym postępowaniu jakichkolwiek należności z tytułu kosztów tegoż procesu. Nie można też korygować zasądzonych prawomocnie sum⁶. Nie ma natomiast zasadniczych przeszkód w stosowaniu do wierzytelności z tytułu kosztów procesu, które znalazły się w obrocie, przepisów Kodeksu cywilnego o przedawnieniu roszczeń, o przelewie, o potrąceniu itp.⁷ Oznacza to, że autonomiczna regulacja kosztów procesu nie ma charakteru bezwzględnego w sensie wykluczającym całkowicie stosowanie do nich wszystkich przepisów prawa cywilnego. Wykluczenie takie dotyczyć może tylko tych przepisów prawa cywilnego, których zastosowanie podważałoby naturę i funkcję kosztów procesu.

Powyższe uwagi uprawniają do wniosku, że przedstawiona swoistość, odrębność i samodzielność kosztów procesu w stosunku do zasądzonej należności głównej związana jest cechami kosztów procesu, ich źródłem oraz sposobem orzekania o nich. Przedstawiona charakterystyka kosztów procesu nie wyczerpuje jednak w pełni ich natury prawnej, która jest bardziej złożona. W doktrynie i judykaturze wielokrotnie

⁵ Tak np. według powołanej wyżej uchwały III CZP 8/95, art. 358¹ § 3 k.c. nie ma zastosowania do zobowiązań wynikających z prawomocnego rozstrzygnięcia o kosztach procesu cywilnego. Z kolei według powołanych wyżej uchwał III CZP 1/96 i III CZP 16/11, przepis art. 481 § 1 k.c. nie ma zastosowania do świadczeń pieniężnych zasądzonych prawomocnym orzeczeniem o kosztach procesu.

⁶ Por. uchwałę SN z dnia 14 maja 1965 r., III CO 73/64, OSNCP 1966/7–8/108.

⁷ Por. powołaną wyżej uchwałę III CZP 16/11.

podkreśla się zgodnie, iż koszty procesu stanowią należność uboczną (akcesoryjną) w stosunku do należności głównej zasądzonej wyrokiem sądowym, podobnie jak odsetki od należności głównej. Normatywnym źródłem takiej opinii może być, w szczególności istotny dla naszych rozważań, przepis art. 23 ust. 2 u.k.k., według którego do wartości świadczenia, stanowiącego podstawę obliczenia stosunkowej opłaty egzekucyjnej, wlicza się należność główną wraz z odsetkami, kosztami i innymi należnościami ubocznymi. Dodać do tego wypada art. 1025 § 3 k.p.c., który określa sposób zaspokojenia świadczeń ubocznych w postaci kosztów procesu objętych tytułem wykonawczym na tych samych zasadach (w tej samej kolejności) co należność główna objęta tym tytułem. Według tego przepisu koszty procesu dzielą zatem – w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji – los związanej z nimi należności głównej.

Mając na uwadze powyższe, należy powrócić do poruszonej już kwestii cesji wierzytelności. Na potrzeby niniejszej opinii prawnej konieczne jest bowiem przypomnienie, że według art. 509 k.c. skutkiem cesji wierzytelności jest podmiotowe przekształcenie stosunku zobowiązaniowego. W miejsce dotychczasowego wierzyciela (zbywcy wierzytelności, cedenta) wchodzi inny podmiot (nabywca wierzytelności, cesjonariusz), niezwiązany dotychczas danym stosunkiem obligacyjnym. Jeżeli cesji dokonuje wierzyciel pierwotny w przedstawionym wyżej rozumieniu, wynikającym z art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k., nabywca wierzytelności jest wierzycielem wtórnym. Dodajmy jeszcze, że przedmiotem cesji jest wierzytelność, rozumiana powszechnie w cywilistyce jako uprawnienie do żądania od dłużnika spełnienia świadczenia. Pomimo zmiany osoby uprawnionej do żądania uzyskania świadczenia w wyniku cesji, zobowiązanie pozostaje tym samym zobowiązaniem co poprzednio. Wierzyciel wtórny może zatem realizować przysługujące mu z tytułu nabytej wierzytelności uprawnienie do uzyskania świadczenia w drodze przymusu, w razie braku dobrowolnego spełnienia świadczenia przez dłużnika. Niezbędne do tego będzie w zasadzie wytoczenie powództwa o zasądzenie świadczenia. Wyrok zasądzający takie świadczenie na rzecz

wierzyciela wtórnego będzie również zawierać w sobie postanowienie nakazujące pozwanemu dłużnikowi zwrot kosztów procesu na rzecz tego samego wierzyciela wtórnego, a nie na rzecz wierzyciela pierwotnego.

Przeciwko temu rozumowaniu można oczywiście podnosić, co sugeruje wnioskodawca w analizowanej sprawie, że nabywca wierzytelności (cesjonariusz) jest wierzycielem wtórnym tylko w zakresie należności głównej, natomiast w zakresie kosztów sądowych jest wierzycielem pierwotnym, gdyż wierzytelność z tytułu tych kosztów została stwierdzona „dopiero w tytule wykonawczym wydanym na rzecz wierzyciela”.

W związku z tym należy zauważyć, co następuje. Według panującego w doktrynie od wielu lat poglądu, żądanie zwrotu kosztów procesu, oparte na prawie procesowym, pozostaje do roszczenia głównego w stosunku akcesoryjności formalnej, a nie akcesoryjności materialnej⁸. Zaznaczmy, że dotyczy to zarówno wierzyciela pierwotnego, jak i wierzyciela wtórnego w wyróżnionym wyżej znaczeniu. Według tej akcesoryjności formalnej żądanie zwrotu kosztów procesu nie może być dochodzone samoistnie, czyli bez uprzedniego wszczęcia procesu o roszczenie główne, ani nie może być przedmiotem odrębnego procesu. Proces o roszczenie główne nie może być źródłem nowego procesu o żądanie oparte na prawie procesowym. Istotna przy tym jest uwaga, podniesiona już w literaturze międzywojennej, że roszczenie o zwrot kosztów procesu, mające swoje źródło wyłącznie w prawie procesowym, powstaje dopiero z chwilą rozpoczęcia procesu o roszczenie główne oparte na prawie materialnym, bez względu na to, czy roszczenie główne jest zasadne i podlega dochodzeniu w drodze sądowej⁹. Ostateczna wysokość kosztów sądowych jest przy tym niemożliwa do dokładnego określenia w chwili wytoczenia powództwa. Będzie to realne na etapie zakończenia postępowania w sprawie, ponieważ dopiero wówczas wiadomo, jakie koszty

⁸ Por. T. Bukowski, *Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971, s. 181 oraz przywołana tam literatura. Na pogląd ten powołuje się także SN w przywołanej wyżej uchwale III CZP 8/95; patrz przypis nr 3.

⁹ Por. S. Gołąb [w:] *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, t. 1, Warszawa 1928, s. 80 i n.

i w jakiej wysokości zostały w sprawie poniesione. Stąd wywodzi się regulacja zawarta w art. 108 k.p.c., według której sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. W rezultacie tego orzeczenie sądowe nakazujące pozwanemu dłużnikowi zwrot kosztów procesu na rzecz powoda (wierzyciela) będzie orzeczeniem deklaratywnym (z pewnymi wyjątkami, pozostającymi bez znaczenia dla niniejszej opinii)¹⁰. Podkreślmy przy tym wyraźnie, że roszczenie o zwrot kosztów procesu powstaje wcześniej, już z chwilą wszczęcia procesu o roszczenie główne. Orzeczenie uwzględniające roszczenie z tytułu kosztów procesu stanowi bowiem tylko zasądzające ustalenie istnienia tego roszczenia, także w zakresie jego wysokości. Nie można zatem twierdzić, że należność z tytułu zwrotu kosztów procesu powstaje dopiero z chwilą wydania przez sąd orzeczenia zasądzającego ich zwrot. Orzeczenie sądu nakazujące zwrot kosztów procesu ma charakter deklaratywny (o charakterze zasądzającym), który stwierdza jedynie istnienie prawa do zwrotu kosztów procesu. Nie jest to więc orzeczenie konstytutywne (kształtujące), które tworzy dopiero prawo do zwrotu kosztów procesu. Jak już zaznaczono, prawo to powstaje z chwilą wszczęcia procesu.

Jak wspomniano wcześniej, przepis art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. łączy pojęcie wierzyciela pierwotnego z wierzytelnością, która nie była przedmiotem obrotu, a zatem nie była przedmiotem cesji. Dawać to może podstawę opinii, że koszty procesu powstałe wraz z jego wszczęciem przez cesjonariusza nie przysługiwały wcześniej cedentowi i w związku z tym nie były przedmiotem obrotu.

Opinia taka jest jednak nieuprawniona z następującego powodu. Jak powszechnie wiadomo, przedmiotem przelewu jest wierzytelność, którą według art. 353 k.c. rozumieć należy jako uprawnienie wierzyciela do żądania od dłużnika spełnienia świadczenia. Uprawnienie to wierzyciel może zrealizować w zwykłym obrocie prawnym przez wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia albo w drodze przymusowej (sądowej

¹⁰ Por. np. K. Korzan, *Koszty postępowania cywilnego a nakłady państwa na utrzymanie wymiaru sprawiedliwości*, Gdańsk 1992, s. 162.

i egzekucyjnej), w razie braku dobrowolnego spełnienia świadczenia przez dłużnika. Z materialnoprawnym uprawnieniem wierzyciela do żądania od dłużnika spełnienia świadczenia (roszczeniem) łączy się zatem uprawnienie do wymuszenia na zobowiązanym dłużniku nakazanego mu świadczenia, najczęściej bez jego udziału, za pomocą powołanych do tego organów państwowych (sądów i organów egzekucyjnych). Ten element zobowiązania, leżący na pograniczu prawa materialnego i procesowego, jest zazwyczaj uwzględniany przy cywilistycznej analizie stosunku zobowiązaniowego, aczkolwiek zdawkowo – ze względu na jego przynależność do sfery prawa publicznego. Przymusowe dochodzenie świadczenia (roszczenia materialnoprawnego) wiąże się z kolei ściśle z procesowym ciężarem ponoszenia przez wierzyciela kosztów tego dochodzenia, do których należą w pierwszej kolejności koszty procesu, podlegające zwrotowi na zasadach określonych w art. 98 i n. k.p.c. Można zatem w ślad za wypowiedziami doktryny prawa cywilnego przyjąć, że wierzytelność jest instytucją prawnie złożoną albo zespołem uprawnień, w skład którego wchodzi również uprawnienie wierzyciela do przymusowej realizacji przysługującego mu roszczenia materialnoprawnego. Uprawnienie to – jak podkreśliłem – jest naznaczone procesowym ciężarem ponoszenia kosztów jego realizacji. W razie cesji wierzytelności, wszystkie te uprawnienia wierzyciela wraz z przelewaną wierzytelnością przechodzą na cesjonariusza. W konsekwencji cesjonariusz (wierzyciel wtórny) będzie mógł skorzystać z tych uprawnień, dotychczas przysługujących cedentowi (wierzycielowi pierwotnemu). Jest przy tym oczywiste, że roszczenie cesjonariusza z tytułu zwrotu kosztów procesu nie istnieje w chwili cesji wierzytelności. Można jednak *per analogiam* uważać, że mamy w tym zakresie do czynienia z wierzytelnością przyszłą, która powstanie dopiero z chwilą podjęcia przez cesjonariusza odpowiednich czynności zmierzających do przymusowego uzyskania należnego mu z nabytej wierzytelności świadczenia. W takim ujęciu umowa cesji wierzytelności przenosi na nabywcę *ipso iure* (zob. art. 509 § 2 k.c.) również wymienioną wierzytelność przyszłą z tytułu kosztów procesu.

Wierzytelność taka jako już istniejąca (po podjęciu przez nabywcę czynności procesowych zmierzających do uzyskania należnego mu świadczenia) spełnia bowiem ustawowe, ogólne warunki przenoszalności wierzytelności. Jak zaznaczył to Sąd Najwyższy we wskazanej wyżej uchwale III CZP 1/96, nie ma zasadniczych przeszkód w stosowaniu do wierzytelności z tytułu kosztów procesu, które znalazły się w obrocie, przepisów o przelewie. W rezultacie tego należy przyjmować, że wierzytelność z tytułu kosztów procesu, jako wierzytelność przyszła, została przeniesiona wraz z cedowaną wierzytelnością na jej nabywcę (cesjonariusza), była zatem przedmiotem obrotu.

Dla pewności tych wniosków, na zagadnienie przeniesienia przyszłej wierzytelności z tytułu kosztów procesu wraz z cedowaną wierzytelnością na nabywcę należy spojrzeć również przez pryzmat uprawnień procesowych do zwrotu kosztów procesu (art. 98 i n. k.p.c.), ze względu na wspomnianą wyżej „autonomiczną” regulację kosztów procesu w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Jak już zaznaczono, skutkiem umowy przelewu jest przejście objętej nią wierzytelności na nabywcę wraz ze wszystkimi związanymi z tą wierzytelnością prawami (art. 509 § 2 k.c.). Zakres tych praw jest szeroki i obejmuje również swoim zasięgiem wspomniane wyżej uprawnienie do przymusowego dochodzenia należnego wierzycielowi świadczenia, które to uprawnienie ma charakter procesowy. Mieści się w nim również uprawnienie do zwrotu kosztów procesu. Te dwa uprawnienia są właściwe dla wierzytelności z mocy przepisów prawa procesowego cywilnego, funkcjonalnie związanych z przepisami prawa materialnego. Należy łączyć je z zasadą, że cesjonariusz wstępuje w pozycję prawną cedenta. W rezultacie tego cesjonariusz nabywa uprawnienie do zwrotu kosztów procesu. Nie jest zatem w tym zakresie wierzycielem pierwotnym, lecz wierzycielem wtórnym. Aprobata stanowiska, że uprawnienie do zwrotu kosztów procesu nie przechodzi w wyniku cesji wierzytelności na nabywcę, musiałaby łączyć się z wnioskiem, iż uprawnienie takie wygasa w razie przelewu wierzytelności albo z uznaniem niezbywalności uprawnienia do zwrotu kosztów procesu, do czego nie ma żadnych podstaw.

W rezultacie powyższych rozważań można ostatecznie (i z pewnością) przyjąć, że objęte tytułem wykonawczym koszty sądowe powstałe w następstwie zasądzenia na rzecz cesjonariusza świadczenia z tytułu nabytej wierzytelności nie stanowią wierzytelności pierwotnej w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. Stanowią one wierzytelność wtórną, podobnie jak objęta tym tytułem wykonawczym należność główna z tytułu wierzytelności nabytej od poprzedniego wierzyciela. Powoduje to, że w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż wymienione w art. 29 ust. 1 u.k.k. (np. z powodu bezskuteczności egzekucji – art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.), obejmującego egzekucję kosztów procesu przysługujących cesjonariuszowi z tytułu sądowego dochodzenia świadczenia wynikającego z nabytej wierzytelności, komornik pobiera od wierzyciela przewidzianą w art. 29 ust. 4 u.k.k. opłatę egzekucyjną w wysokości 150 złotych.

Wnioski końcowe

Na podstawie tytułu wykonawczego, obejmującego należność główną oraz koszty procesu, wierzyciel może według własnej woli wnosić o wyegzekwowanie obu tych należności łącznie albo jednej z nich, a organ egzekucyjny jest w tym zakresie związany wnioskiem wierzyciela o wszczęcie egzekucji.

Niedopuszczalne jest żądanie wszczęcia egzekucji jednej z tych należności, pod warunkiem wyegzekwowania drugiej z nich. Wniosek o wszczęcie egzekucji wskazanego przez wierzyciela świadczenia nie może być bowiem złożony z zastrzeżeniem warunku. Niedopuszczalność wniosku o wszczęcie egzekucji z zastrzeżeniem warunku powinna prowadzić do umorzenia postępowania egzekucyjnego w tym zakresie na podstawie art. 355 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. W pozostałym zakresie postępowanie egzekucyjne może toczyć się dalej.

Umowa cesji wierzytelności przenosi na nabywcę *ipso iure* związaną z nią wierzytelność przyszłą z tytułu kosztów procesu. W ujęciu procesowym,

właściwe dla wierzytelności uprawnienie procesowe wierzyciela do zwrotu kosztów procesu przechodzi w wyniku cesji wierzytelności na jej nabywcę.

Wierzycielem pierwotnym w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. jest pierwszy wierzyciel danej wierzytelności. Natomiast nabywca wierzytelności w wyniku jej cesji jest wierzycielem wtórnym. Dotyczy to również wierzytelności z tytułu kosztów procesu.

Wierzytelność z tytułu kosztów procesu nabyta przez cesjonariusza nie należy do wierzytelności, które nie były przedmiotem obrotu w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. Eliminując podwójną negację zawartą w tym zdaniu, można powiedzieć że wymieniona wierzytelność była przedmiotem obrotu.

W razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z powodu bezskuteczności egzekucji (art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.), obejmującej egzekucję kosztów procesu przysługujących cesjonariuszowi z tytułu sądowego dochodzenia świadczenia wynikającego z nabytej wierzytelności, komornik pobiera od wierzyciela przewidzianą w art. 29 ust. 4 u.k.k. opłatę egzekucyjną w wysokości 150 złotych.

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 5/2019

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 600 egz.

Cena: 69 zł